

ΟΙ ΑΜΒΛΩΣΕΙΣ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ: ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Στο κεφάλαιο 4, υποστήριξα ότι η όλη δυσκολία του συνταγματικού ζητήματος στη *Roe v. Wade* δεν αφορούσε στο αν οι πολιτείες δύνανται, βάσει του Συντάγματος, να αντιμετωπίζουν το έμβρυο ως πρόσωπο, καθότι προφανώς δεν δύνανται. Θα θέσω δύο άλλα, πολύ δυσκολότερα ερωτήματα, τον εντοπισμό των οποίων, ως κεντρικών ζητημάτων στη συνταγματική αντιπαράθεση, διευκολύνει η αναδιατύπωσή μας της ηθικής επιχειρηματολογίας ως προς τις αμβλώσεις. Πρώτον, έχουν άραγε οι γυναίκες συνταγματικό δικαίωμα αναπαραγωγικής αυτονομίας – δικαίωμα να ελέγχουν τη συμβολή τους στην τεκνοποιία, χωρίς να έχει το κράτος επιτακτικούς λόγους να τους αφαιρέσει αυτόν τον έλεγχο; Δεύτερον, αποκτούν μήπως οι πολιτείες τέτοιους επιτακτικούς λόγους, όχι επειδή το έμβρυο αποτελεί πρόσωπο, αλλά λόγω μιας αυτοτελούς ευθύνης τους να προστατεύουν την ιερότητα της ανθρώπινης ζωής, θεωρουμένης ως εγγενούς αξίας;

Οι πλείστοι νομικοί, που κρίνουν ως εσφαλμένη τη *Roe v. Wade*, έχουν εστιάσει την επιχειρηματολογία τους στο πρώτο από αυτά τα ερωτήματα. Ισχυρίζονται ότι οι γυναίκες δεν έχουν συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία, διότι τέτοιο δικαίωμα δεν μνημονεύεται στο συνταγματικό κείμενο, εξ άλλου κανένας από τους «δημιουργούς» του Συντάγματος δεν είχε την πρόθεση να αποκτήσουν οι γυναίκες το εν λόγω δικαίωμα. Επεχείρησα να δείξω ότι αυτές οι αντιρήσεις είναι αβάσιμες, διότι οι συνταγματικές διατάξεις που κατοχυρώνουν την ελευθερία και την ισότητα είναι αφηρημένες. Το κρίσιμο νομικό ερώτημα αφορά στο αν η καλύτερη ερμηνεία αυτών των αφηρημένων διατάξεων, σεβόμενη τις επιταγές της ακεραιότητας όπως τις περιέγρα-

ψα, θεμελιώνει το δικαίωμα αναπαραγωγικής αυτονομίας. Αν το θεμελιώνει, ευλόγως τότε το Σύνταγμα *πράγματι* «αναφέρεται» σε ένα τέτοιο δικαίωμα, οι δε συντάκτες του *πράγματι* «απέβλεψαν» σε αυτό.

Το δεύτερο ερώτημα αποτελεί, επίσης, ζήτημα ερμηνείας. Κατά την καλύτερη ερμηνεία των αφηρημένων διατάξεων του καταλόγου των δικαιωμάτων, έχει άραγε το κράτος την αυτοτελή εξουσία να προστατεύει εγγενείς αξίες, όπως έχει την παράγωγη εξουσία να προστατεύει συγκεκριμένα άτομα; Ορισμένοι θεωρούν ότι το κράτος δεν πρέπει επί ουδενί να αποκτήσει αυτή την αυτοτελή εξουσία, ότι δύναται να ενεργεί μόνο για να προστατεύει τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα συγκεκριμένων ανθρώπων ή πλασμάτων, όχι όμως και εγγενών αξιών, οι οποίες πρέπει να αφεθούν στη συνείδηση του καθενός. (Τη θέση αυτή υποστήριζε, καθώς φαίνεται, ο John Stuart Mill). Ωστόσο, αυτή η περιορισμένη αντίληψη των εξουσιών που το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών αναγνωρίζει στο κράτος, αποκλείεται λόγω των περιορισμών της ακεραιότητας, καθότι μεγάλο μέρος της πολιτικής πραγματικότητας στην Αμερική βασίζεται στην αντίθετη αντίληψη.

Ούτε τα πολιτισμικά επιτεύγματα ούτε τα είδη των ζώων ούτε τα μέλλοντα ανθρώπινα όντα αποτελούν πλάσματα με δικαιώματα ή συμφέροντα. Ωστόσο, κανένας δεν αμφιβάλλει ότι επιτρέπεται να μεταχειρίζεται το κράτος την τέχνη και τον πολιτισμό ως έχοντα εγγενή αξία, ή να δρα υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος, των υπό εξαφάνιση ζωικών ειδών και της ποιότητας ζωής των μελλουσών γενεών. Για παράδειγμα, ευλόγως δύναται το κράτος να επιβάλει φόρους που θα χρησιμοποιηθούν για την ενίσχυση των μουσείων· ομοίως, δύναται να απαγορεύσει σε ιδιοκτήτες να κατεδαφίσουν τα κτίρια που τους ανήκουν, αν κρίνει ότι αποτελούν αρχιτεκτονήματα ιστορικής αξίας· δύναται, επίσης, να απαγορεύσει βιομηχανικές δραστηριότητες που απειλούν να εξαφανίσουν είδη ή να βλάψουν τις μέλλουσες γενεές. Γιατί πρέπει το κράτος να μη έχει την εξουσία επιβολής μιας συναισθηματικά πολύ πιο φορτισμένης αντιλήψεως – ότι οι αμβλώσεις βεβηλώνουν την έμφυτη αξία που αναγνωρίζεται σε κάθε ανθρώπινη ζωή;

Δεν αληθεύει ότι η προσωπική επιλογή μιας γυναίκας να υποβληθεί σε άμβλωση επιδρά μόνον στην ίδια (ή μόνον στην ίδια και τον πατέρα του εμβρύου), διότι, αναπόφευκτα, οι ατομικές επιλογές έχουν αντίκτυπο σε κοινές συλλογικές αξίες. Η έννοια του ιερού συνυφαίνεται εν μέ-

ρει με την έννοια του απαγορευμένου, του ταμπού, είναι δε σαφώς δυσκολότερο να διατηρηθεί ένα ταμπού κατά των αμβλώσεων, αλλά και να αναθρέψει κανείς τα παιδιά του με σεβασμό προς αυτό, σε μια κοινότητα όπου οι άλλοι, όχι μόνο το απορρίπτουν, αλλά το παραβιάζουν απροκάλυπτα, ιδίως όταν δέχονται επίσημη οικονομική ή ηθική υποστήριξη.

Κατά συνέπεια, αν, κατά την καλύτερη κατανόηση των αφηρημένων διατάξεων του Συντάγματος, οι πολιτείες δεν έχουν την εξουσία να απαγορεύσουν τις αμβλώσεις, τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι κάποιοι ιδιαίτεροι λόγοι συντρέχουν ως προς τις αμβλώσεις ή την αναπαραγωγή, και όχι διότι οι πολιτείες δεν δύνανται να νομοθετούν για να προστατεύσουν εγγενείς αξίες. Διέκρινα δύο ζητήματα –αν μια γυναίκα έχει δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία και αν οι πολιτείες έχουν επιτακτικά συμφέροντα να προστατεύσουν την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής. Η μέχρι τώρα πραγμάτευση τα έχει θεωρήσει ως δύο όψεις ενός και του αυτού ζητήματος. Υπάρχει άραγε κάτι το τόσο ιδιαίτερο στην αναπαραγωγή και τις αμβλώσεις, ώστε, παρά το γεγονός ότι το κράτος, προκειμένου να προστατεύσει εγγενείς αξίες, δικαιούται να ρυθμίσει τη συμπεριφορά των ατόμων με άλλους τρόπους, οι έγκυοι να έχουν εν τούτοις ένα δικαίωμα, απευθυντέο κατά του κράτους, να διακόψουν την εγκυμοσύνη τους;

Το ερώτημα, όπως έχει διατυπωθεί, βρίσκεται στη συμβολή δύο ενίοτε ανταγωνιστικών παραδόσεων, που αμφότερες αποτελούν μέρος της πολιτικής παρακαταθήκης της Αμερικής. Η πρώτη είναι η παράδοση της προσωπικής ελευθερίας. Η δεύτερη επιφορτίζει το κράτος με την ευθύνη να περιφρουρήσει τη δημόσια ηθική σφαίρα, εντός της οποίας διαβιούν όλοι οι πολίτες. Ένα μεγάλο τμήμα του συνταγματικού δικαίου είναι αφιερωμένο στη συμφιλίωση αυτών των δύο ιδεών. Ποιά είναι η ενδεδειγμένη εναρμόνισή τους στην περίπτωση των αμβλώσεων;

Τόσο η πλειοψηφήσασα όσο και η μειοψηφήσασα γνώμη στη *Roe v. Wade* υποστήριξαν ότι οι πολιτείες έχουν συμφέρον στην «προστασία της ανθρώπινης ζωής». Έχουμε ήδη προσδώσει ένα συγκεκριμένο νόημα σε αυτόν τον αμφίσημο ισχυρισμό: σημαίνει ότι κάθε πολιτική κοινότητα έχει νομιμοποιημένο ενδιαφέρον να προστατεύει την *ιερότητα* ή το *απαραβίαστο* της ανθρώπινης ζωής, απαιτώντας από τα μέλη της να αναγνωρίζουν κατά τη λήψη των προσωπικών αποφάσεών τους την εγγενή αξία της. Ωστόσο, και τούτο είναι πάλι αμφίσημο. Ενδέχεται να

αναφέρεται είτε στον έναν είτε στον άλλον από τους προαναφερθέντες σκοπούς, ενώ η μεταξύ τους διάκριση είναι εξαιρετικά σημαντική.

Ο πρώτος είναι ο σκοπός της ευθύνης. Οι πολιτείες δύνανται να θέσουν ως στόχο να αντιμετωπίζουν οι πολίτες τους την επιλογή της άμβλωσης ως ηθικώς σημαντικό ζήτημα· να αναγνωρίζουν ότι σε τέτοιες επιλογές διακυβεύονται θεμελιώδεις εγγενείς αξίες και να αποφασίζουν μετά από αναστοχασμό, όχι με άμεση ευκολία, αλλά σχηματίζοντας πλήρη πεποίθηση. Ο δεύτερος είναι ο σκοπός της συμμορφώσεως. Οι πολιτείες δύνανται να θέσουν ως στόχο να συμμορφώνονται οι πολίτες τους προς τους κανόνες και τις πρακτικές που η πλειοψηφία θεωρεί ότι εκφράζουν και προστατεύουν καλύτερα την ιερότητα της ζωής, ότι οι γυναίκες, αν κάτι τέτοιο είναι αναγκαίο, θα επιλέγουν την άμβλωση μόνον σε περιπτώσεις που η πλειοψηφία την θεωρεί επιβεβλημένη ή, τουλάχιστον, επιτρεπτή.

Αυτοί οι στόχοι της ευθύνης και της συμμορφώσεως δεν είναι απλώς διαφορετικοί, αλλά ανταγωνιστικοί. Αν αποβλέπουμε στην ευθύνη, πρέπει να αφήνουμε ελεύθερους τους πολίτες, προκειμένου να αποφασίζουν εν τέλει σύμφωνα με τις αντιλήψεις τους, διότι αυτό επιτάσσει η ηθική ευθύνη. Αν όμως αποβλέπουμε στη συμμόρφωση, απαιτούμε, κατ' αντιδιαστολήν, να ενεργούν οι πολίτες κατά τρόπο ενδεχομένως αντίθετο προς τις δικές τους ενδιάθετες ηθικές αντιλήψεις· αυτό τους αποθαρρύνει, παρά τους εμψυχώνει, να σχηματίσουν τη δική τους αντίληψη ως προς το πότε και γιατί η ζωή είναι ιερή.

Η παραδοσιακή σύλληψη της διαμάχης για τις αμβλώσεις, την οποία μόλις απορρίψαμε, υποτιμά τη διάκριση μεταξύ των δύο αυτών στόχων. Αν το έμβρυο αποτελεί πρόσωπο, τότε η προστασία του είναι επόμενο να αποτελεί τον κύριο στόχο του κράτους, όπως ακριβώς προστατεύει όλους τους υπολοίπους. Συνεπώς, το κράτος πρέπει να παραμερίσει οποιοδήποτε ενδιαφέρον έχει στην ανάπτυξη της αισθήσεως ηθικής ευθύνης των πολιτών του χάριν του συμφέροντος να ενεργούν με βάση ένα αναντίρρητο ηθικό πρόσταγμα: ότι είναι ανεπίτρεπτο να φονεύσεις έναν άνθρωπο.

Εν τούτοις, μόλις στρέψουμε, όπως ήδη επιχειρήσαμε, το ενδιαφέρον του κράτους προς την προστασία μιας εγγενούς αξίας, η αντιπαλότητα μεταξύ των δύο αυτών στόχων έρχεται στο προσκήνιο. Η ιερότητα της ζωής είναι μια εντόνως στασιαζόμενη, μια *αμφισβητούμενη*

αξία. Για παράδειγμα, αμφισβητείται αν η άμβλωση ή η γέννηση υπηρετεί καλύτερα την εγγενή αξία της ζωής στην περίπτωση που το έμβρυο παρουσιάζει ανωμαλίες, ή όταν η απόκτηση ενός παιδιού περιορίζει δραστικά τις ευκαιρίες μιας γυναίκας να επιτύχει την καταξίωση στη ζωή της. Προστατεύει άραγε καλύτερα το κράτος μίαν αμφισβητούμενη αξία, ενθαρρύνοντας τους πολίτες να την αποδεχθούν ως αμφισβητούμενη, κατανοώντας, δηλαδή, ότι έχουν την ευθύνη να αποφανθούν τί σημαίνει για αυτούς, ή αποφασίζοντας το ίδιο, μέσω των πολιτικών διαδικασιών, ποιά ερμηνεία είναι η ορθότερη και, εν συνεχεία, εξαναγκάζοντας όλους να συμμορφωθούν προς αυτή; Ο στόχος της ευθύνης δικαιολογεί την πρώτη επιλογή, ο στόχος της συμμορφώσεως τη δεύτερη. Οι πολιτείες δεν δύνανται να επιτύχουν ταυτοχρόνως αμφοτέρους τους στόχους αυτούς.

ΕΥΘΥΝΗ

Αδυνατώ να αντιληφθώ γιατί το κράτος πρέπει να μη έχει ως στόχο να αντιμετωπίζουν οι πολίτες του τις επιλογές που αφορούν στην ανθρωπινή ζωή και τον θάνατο ως ηθικώς σπουδαία ζητήματα. Γι' αυτό, κατά τη γνώμη μου, το Σύνταγμα των Ηνωμένων Πολιτειών πράγματι επιτρέπει στις πολιτειακές κυβερνήσεις να επιδιώκουν τον στόχο της ευθύνης — αλλά μόνον με τρόπους που σέβονται την κρίσιμη διαφορά μεταξύ της προαγωγής αυτού του σκοπού και του ολοσχερούς ή μερικού εξαναγκασμού στη λήψη μιας συγκεκριμένης τελικής αποφάσεως. Δύναται άραγε μια πολιτεία να απαιτήσει από μια γυναίκα που σκοπεύει να υποβληθεί σε άμβλωση να αναμείνει 24 ώρες πριν από την επέμβαση; Δύναται μήπως να την υποχρεώσει να ενημερωθεί για τη βαρύτητα της επιλογής της να υποβληθεί σε άμβλωση; Δύναται, επίσης, να απαιτήσει από μια έφηβη έγκυο να συμβουλευθεί τους γονείς της ή κάποιον άλλον ενήλικο, ή να απαιτήσει από μια έγγαμη να ενημερώσει τον σύζυγό της, εφ' όσον κάτι τέτοιο είναι εφικτό; Πρέπει, τέλος, το κράτος να επιδοτεί την παροχή των συναφών με τις άμβλώσεις υπηρεσιών προς τις άπορες, εφ' όσον μάλιστα το ίδιο συμβάλλει στις δαπάνες τοκετού;

Δεδομένου ότι πολλοί συνταγματολόγοι θεωρούν ότι το μόνο κρίσιμο ζήτημα στη *Roe v. Wade* αφορούσε στο αν οι πολιτείες δύνανται να

αντιμετωπίζουν το έμβρυο ως πρόσωπο, δεν διακρίνουν μεταξύ των σκοπών του εξαναγκασμού και της ευθύνης· ως εκ τούτου, έχουν υιοθετήσει την άποψη ότι, εφ' όσον η *Roe v. Wade* είναι ορθή και οι πολιτείες δεν δύνανται να ασκούν καταναγκασμό στις γυναίκες, απαγορεύοντας απολύτως τις άμβλώσεις, έπεται άνευ ετέρου ότι οι πολιτείες πρέπει να εντάξουν τις άμβλώσεις στα προγράμματα ιατρικής βοήθειας και να μη υποχρεώνουν τις γυναίκες να αναβάλλουν την υποβολή τους σε άμβλωση, να συμβουλευόνται ή να ενημερώνουν τρίτους. Τούτο εξηγεί γιατί πολλοί νομικοί θεώρησαν ότι οι αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου που ακολούθησαν τη *Roe*, οι οποίες επέτρεψαν στις πολιτείες να προβούν σε διακρίσεις οικονομικής ενισχύσεως και να ρυθμίσουν τις άμβλώσεις με αυτούς τους ποικίλους τρόπους, είχαν στην πράξη εν μέρει ανατρέψει ή υπονομεύσει τη *Roe*.

Εν τούτοις, το Δικαστήριο υπήρξε συνεπές στην άποψή του για τις οικονομικές διακρίσεις. Το 1977, στη *Maher v. Roe*¹, έκρινε ότι οι πολιτείες δύνανται να αρνηθούν να παράσχουν οικονομική ενίσχυση για την υποβολή σε μη θεραπευτικές άμβλώσεις, ακόμη και αν παρέχουν ενισχύσεις για τον τοκετό· επί πλέον, το 1980 στη *Harris v. McRae*, όπως προανέφερα, το Δικαστήριο τάχθηκε υπέρ της συνταγματικότητας της τροπολογίας του Hyde, η οποία απαγορεύει τη διάθεση ομοσπονδιακών πόρων ιατρικής περιθάλψεως ακόμη και για ιατρικώς επιβεβλημένες άμβλώσεις. Ωστόσο, το Δικαστήριο αναθεώρησε την άποψή του, σε έναν ορισμένο βαθμό, ειδικώς ως προς τις επίδικες ρυθμίσεις των άμβλώσεων που ισοδυναμούσαν με απαγόρευσή τους. Για παράδειγμα, το 1986, στη *Thornburgh v. American College of Obstetricians and Gynecologists*, το Δικαστήριο έκρινε ως αντισυνταγματική μια σειρά πολιτειακών νόμων που είχαν επιβάλει προθεσμίες αναμονής στις εγκύους που επιθυμούσαν να υποβληθούν σε άμβλωση, ή που υποχρέωναν τους ιατρούς να τους παράσχουν ειδική ενημέρωση, περιλαμβανομένης της πληροφορήσεώς τους ως προς την ανάπτυξη του εμβρύου και τις εναλλακτικές προς την άμβλωση επιλογές². Το 1989 όμως, στη *Webster v. Reproductive Services Incorporated of Missouri*, αφού ήδη ο Πρόεδρος Reagan είχε αντικαταστήσει τρία μέλη από την πλειοψηφία της *Roe* με δικαστές της δικής του προτιμήσεως, το Δικαστήριο δέχθηκε μια σειρά πολύ αυστηρών περιορισμών στις άμβλώσεις³. Πολλοί νομικοί υποστήριξαν ότι η *Webster* ανέτρεπε εν μέρει τη *Roe*, όταν δε το Ανώτατο Δι-

καστήριο ανακοίνωσε ότι το 1992 θα ήλεγχε την απόφαση κατώτερου δικαστηρίου στην υπόθεση *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey*, η οποία είχε δεχθεί περιορισμούς ανάλογους προς εκείνους που είχαν κριθεί ως αντισυνταγματικοί στη *Thornburgh*, οι περισσότεροι σχολιαστές προσδοκούσαν ότι η εν λόγω απόφαση του Δικαστηρίου θα υπονόμει ακόμη περισσότερο τη *Roe*.

Εν τούτοις, αν κατανοήσουμε τη *Roe* κατά τον τρόπο που έχω προτείνει —ότι αφορά σε εγγενείς αξίες και όχι στην ιδιότητα του προσώπου— θα αντιληφθούμε ότι η *Casey* επικεντρώθηκε σε ζητήματα που δεν αντιμετώπισε η *Roe*. Είναι απολύτως συνεπές να υποστηρίζουμε μετ' επιτάσεως ότι οι πολιτείες δεν έχουν την εξουσία να επιβάλουν στους πολίτες τους μια ορισμένη αντίληψη ως προς το πώς και γιατί η ζωή είναι ιερή, ταυτοχρόνως δε να υποστηρίζουμε το ίδιο έντονα ότι οι πολιτείες έχουν την εξουσία να προτρέπουν τους πολίτες τους να αντιμετωπίζουν με σοβαρότητα το ζήτημα των αμβλώσεων. Η από κοινού γνώμη των Δικαστών O'Connor, Kennedy και Souter στην *Casey* κατέστησε σαφή αυτή τη διάκριση: οι τρεις δικαστές επιβεβαίωσαν το σκεπτικό της *Roe* ότι οι πολιτείες δεν δύνανται να απαγορεύσουν τις αμβλώσεις, ωστόσο, παραλλήλως, δέχθηκαν ότι οι πολιτείες έχουν νομιμοποιημένο συμφέρον να ενθαρρύνουν την προσωπική ευθύνη. Όπως υποστήριξαν, «[τ]ο επίδικο ζήτημα αφορά στο δικαίωμα της γυναίκας να λάβει την τελική απόφαση, όχι το δικαίωμα να απομονωθεί από τους άλλους όταν τη λαμβάνει»⁴, κατά συνέπεια, «οι πολιτείες έχουν την ευχέρεια να θεσπίσουν νόμους που καθιερώνουν ένα εύλογο πλαίσιο, εντός του οποίου οι γυναίκες καλούνται να προβούν σε μια επιλογή που έχει τόσο θεμελιώδη και έσχατη σημασία»⁵. Οι πολιτείες —προσέθεσαν— ευλόγως δύνανται να αποφανθούν ότι η έγκυος που προτίθεται να υποβληθεί σε άμβλωση πρέπει να έχει τουλάχιστον επίγνωση των επιχειρημάτων που αντιτίθενται προς την επιλογή της, τα οποία τα μέλη της κοινότητας αξιολογούν ως σημαντικά, ώστε, «ακόμη και στα πρώτα στάδια της κήσεως, μια πολιτεία να δύναται να θεσπίσει κανόνες και ρυθμίσεις με σκοπό να προτρέψει την έγκυο να συνειδητοποιήσει ότι υπάρχουν βαρύνοντα φιλοσοφικά και κοινωνικά επιχειρήματα που ενδέχεται να δικαιολογούν τη μη διακοπή της εγκυμοσύνης»⁶.

Ωστόσο, τα δικαστήρια πρέπει να είναι προσεκτικά, ώστε να μη επιτρέψουν στις πολιτείες να μεταμφιέσουν έναν κανόνα εξαναγκασμού σε

κανόνα που απλώς ενθαρρύνει την ευθύνη. Η εν λόγω από κοινού γνώμη των δικαστών υιοθέτησε τον ακόλουθο έλεγχο: οι πολιτειακές ρυθμίσεις είναι αντισυνταγματικές, ακόμη και αν δεν αποβλέπουν στην απαγόρευση των αμβλώσεων, εφ' όσον είτε ο σκοπός τους είτε οι συνέπειές τους επιφέρουν «υπέρμετρη επιβάρυνση» στην έγκυο που επιλέγει να υποβληθεί σε άμβλωση, θέτοντας «ουσιαστικά προσκόμματα» στην επιλογή της αυτής⁷. Σε πολλές υποθέσεις είναι, βεβαίως, εξαιρετικά δυσχερές να χαραχθεί μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ της ρυθμίσεως που επιβάλλει ένα τέτοιο πρόσκομμα και εκείνης που απλώς καθιστά τις αμβλώσεις διαπανηρότερες ή δυσεπίτευκτες, η οποία, κατά την ίδια γνώμη, είναι επιτρεπτή. Η πλειοψηφία του Δικαστηρίου στην *Casey* έκρινε ότι η υποχρέωση των εγγάμων γυναικών να ενημερώνουν τον σύζυγό τους πριν από την υποβολή τους σε άμβλωση επιβαρύνει υπέρμετρα την επιλογή τους, διότι πολλές έγκυοι κλονίζονται εξ αιτίας σωματικού, ψυχικού ή οικονομικού εκφοβισμού⁸. Μια άλλη πλειοψηφία έκρινε, ωστόσο, ότι δεν επέβαλε υπέρμετρη επιβάρυνση η νομοθετική πρόβλεψη της πολιτείας της Pennsylvania ότι από τη στιγμή της παροχής της ενδεδειγμένης ιατρικής πληροφορήσεως στην έγκυο μέχρι τη στιγμή της υποβολής της στην άμβλωση έπρεπε να έχουν παρέλθει 24 ώρες⁹.

Το Δικαστήριο ενδέχεται να έσφαλε, επειδή δεν έκρινε ομοίως αντισυνταγματικούς τους προαναφερθέντες περιορισμούς, αργότερα δε στο ίδιο κεφάλαιο θα υποστηρίξω ότι πράγματι έσφαλε. Ωστόσο, αποτελεί σοβαρό ολίσθημα να ισχυρισθούμε, όπως την επαύριον της αποφάσεως *Casey* πολλές «υπέρ της επιλογής» οργανώσεις έπραξαν, ότι, επειδή το Δικαστήριο δέχθηκε όλους σχεδόν τους περιορισμούς της Pennsylvania, ανέτρεψε εν τοις πράγμασι τη *Roe v. Wade* και επέστρεψε τις γυναίκες στην εποχή των παράνομων απόκρυφων αμβλώσεων. Είναι πολιτικά και διανοητικά κρίσιμο να αναγνωρίσουμε τη διάκριση μεταξύ ακόμη και επαχθών περιορισμών στην υποβολή σε άμβλωση, οι οποίοι ενδέχεται να θεωρηθεί ότι υπηρετούν τον σκοπό της ευθύνης, και της ωμής απαγορεύσεώς τους, η οποία θα μπορούσε να δικαιολογηθεί μόνο με την επίκληση του σκοπού του εξαναγκασμού, ακόμη και αν μερικές φορές είναι ασαφής η γραμμή που χωρίζει τους δύο σκοπούς.

ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ

Όσο και αν είναι περίπλοκα τα ζητήματα της ευθύνης, επίκεντρο της εθνικής αντιπαραθέσεως παραμένει το ζήτημα του εξαναγκασμού. Έχουν άραγε οι πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών την εξουσία να αποφασίζουν για τον καθένα ότι οι αμβλώσεις προσβάλλουν την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής και να τις απαγορεύουν για τον λόγο αυτόν; Στην *Casey*, τέσσερις δικαστές υποστήριξαν ότι εξακολουθούν να επιδιώκουν την ανατροπή της *Roe*, ισχυρίστηκαν δε ότι οι πολιτείες έχουν πράγματι αυτήν την εξουσία. Είναι άραγε ορθός ο ισχυρισμός τους από τη σκοπιά του αμερικανικού συνταγματικού δικαίου; Μήπως πρέπει οι πολιτείες ή η ίδια η χώρα να έχουν αυτήν την εξουσία από τη σκοπιά της δικαιοσύνης και μιας ευπρεπούς διακυβερνήσεως;

Όπως προανέφερα, συχνά το κράτος ενεργεί κατά τον πρόποντα τρόπο, όταν ασκεί καταναγκασμό στους πολίτες, προκειμένου να προστατεύσει ορισμένες εγγενείς αξίες: για παράδειγμα, όταν συλλέγει φόρους, για να χρηματοδοτήσει εθνικά μουσεία, ή όταν λαμβάνει συντηρητικά μέτρα για την προστασία ειδών υπό εξαφάνιση. Σε τί διαφέρουν οι αμβλώσεις; Γιατί δεν δύνανται να απαγορεύσουν οι πολιτείες τις αμβλώσεις για τον ίδιο λόγο: ότι η πλειοψηφία των πολιτών τους θεωρεί ότι η εξάμβλωση του εμβρύου, εκτός ίσως από περιπτώσεις που κινδυνεύει η ζωή της μητέρας, αποτελεί μια μη ανεκτή προσβολή της έμφυτης αξίας της ανθρώπινης ζωής; Υπάρχουν δύο κομβικοί και αλληλένδετοι λόγοι, οι οποίοι καθιστούν την απαγόρευση των αμβλώσεων εντελώς διαφορετικό ζήτημα.

Κατ' αρχάς, στην περίπτωση των αμβλώσεων, ο αντίκτυπος του εξαναγκασμού σε συγκεκριμένα άτομα –στις εγκύους– είναι κατά πολύ εντονότερος. Η ποινικοποίηση των αμβλώσεων ενδέχεται να καταστρέψει τη ζωή μιας γυναίκας. Η προστασία της τέχνης, ιστορικών κτιρίων, ζωικών ειδών υπό εξαφάνιση ή των μελλουσών γενεών σπανίως προκαλεί ανάλογη βλάβη σε συγκεκριμένα άτομα, ενώ θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί αντισυνταγματική, αν όντως την προκαλούσε. Δεύτερον, οι πεποιθήσεις μας ως προς το πώς και γιατί η ανθρώπινη ζωή έχει εγγενή βαρύνουσα σημασία, από τις οποίες αντλούμε τις απόψεις μας για τις αμβλώσεις, είναι πολύ πιο θεμελιώδεις για την εν γένει ηθική προσωπικότητά μας από ό,τι οι αντιλήψεις μας για τον πολιτισμό ή για τα υπό εξαφάνιση είδη, παρ' ό,τι και οι τελευταίες εκφράζουν

τη μέριμνά μας για εγγενείς αξίες. Οι πεποιθήσεις μας ως προς την ανθρώπινη ζωή έχουν αποφασιστική σημασία για τον σχηματισμό των αντιλήψεών μας για κάθε ζήτημα ζωής και θανάτου – τις αμβλώσεις, την αυτοκτονία, την ευθανασία, τη θανατική ποινή ή την αντίρρηση συνείδησης κατά του πολέμου. Η δύναμή τους είναι όμως ακόμη μεγαλύτερη, διότι οι αντιλήψεις μας ως προς την εγγενή αξία της δικής μας ζωής ασκούν επιρροή σε κάθε κρίσιμη επιλογή του βίου μας¹⁰. Για ελαχίστους, οι απόψεις τους ως προς τη διατήρηση πολιτισμικών τεχνουργημάτων, ή τη διάσωση ειδών υπό εξαφάνιση, είναι τόσο θεμελιώδεις για την ηθική προσωπικότητά τους, ώστε να υπαγορεύουν τις καθοριστικές επιλογές του βίου τους.

Αυτές οι διασυνδέσεις είναι έκδηλες στη ζωή εκείνων που θρησκευούν κατά τον παραδοσιακό τρόπο. Η διασύνδεση της πίστεώς τους και των απόψεών τους ως προς τις αμβλώσεις δεν είναι τυχαία, αλλά συστατική –οι τελευταίες είναι απότοκες των θρησκευτικών πεποιθήσεών τους ως προς τους λόγους που η ανθρώπινη ζωή καθ' εαυτήν είναι σημαντική, οι δε πεποιθήσεις τους αυτές είναι παρούσες σε κάθε πτυχή του βίου τους. Οι πλείστοι που δεν θρησκευούν έχουν, ομοίως, γενικές, αυθόρμητες αντιλήψεις ως προς το αν, πώς και γιατί κάθε ανθρώπινη ζωή έχει εγγενή αξία. Κανείς δεν δύναται να διαγάγει έναν στοιχειωδώς αναστοχαστικό βίο, χωρίς να εμφορείται από τέτοιες αντιλήψεις, οι οποίες αναδύονται, σχεδόν για όλους, στις ίδιες κρίσιμες στιγμές του βίου –για παράδειγμα, σε απόψεις και επιλογές ως προς την ανατροφή των παιδιών, τον θάνατο και τον πόλεμο. Ένας άθεος ενδέχεται να εμφορείται από συγκεκριμένες ιδέες ως προς το νόημα και τη σημασία της ανθρώπινης ζωής, εξ ίσου βαθιές και θεμελιώδεις για την ηθική προσωπικότητά του, όπως εκείνες ενός αφοσιωμένου Καθολικού, Εβραίου, Μουσουλμάνου, Ινδουιστή ή Βουδιστή. Οι πεποιθήσεις ενός αθέου ενδέχεται να κατέχουν, κατά τη διατύπωση μιας περιωνύμου αποφάσεως του Ανωτάτου Δικαστηρίου, «μια θέση στον βίο του φορέα τους παρόμοια προς εκείνη που καταλαμβάνει η συνήθης πίστη προς τον Θεό»¹¹. Θα μπορούσαμε να περιγράψουμε τις πεποιθήσεις των πλείστων ως προς την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής –πεποιθήσεις που εκτείνονται και στις απόψεις τους ως προς τις αμβλώσεις– ως *ουσιαστικά* θρησκευτικές πεποιθήσεις. (Στη συνέχεια, θα υποστηρίξω αυτήν την περιγραφή από τη σκοπιά της συνταγματικής ερμηνείας.)

Αληθεύει ότι πολλοί δέχονται ότι καμμία πεποίθηση δεν είναι κατ' ουσίαν θρησκευτική, εφ' όσον δεν συνυποδηλώνει την πίστη σε μια εμπρόσωπη θεότητα. Εν τούτοις, πολλές γνωστές θρησκείες –για παράδειγμα, ορισμένες μορφές Βουδισμού και Ινδουισμού– δεν εκφράζουν πίστη προς ένα τέτοιο υπέρτατο ον. Αφ' ης στιγμής παραμερίσουμε την ιδέα ότι κάθε θρησκευτική πεποίθηση προϋποθέτει την πίστη σε θεό, είναι αμφίβολο αν έχουμε τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε ένα οποιοδήποτε καθοριστικό γνώρισμα που να διαθέτουν μεν όλες οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, αλλά μόνον αυτές. Πώς, λοιπόν, να κατατάξουμε μια πεποίθηση ως θρησκευτική; Κατά ένα λιγότερο άκαμπτο τρόπο: θέτοντας το ερώτημα αν είναι επαρκώς όμοια κατά το περιεχόμενό της με προδήλως θρησκευτικές πεποιθήσεις¹². Σύμφωνα με αυτή τη δοκιμασία, η πεποίθηση ότι η αξία της ανθρώπινης ζωής υπερβαίνει την αξία που η ίδια έχει για το πλάσμα στο οποίο ανήκει –ότι η ανθρώπινη ζωή είναι απρόσωπα και αντικειμενικά πολύτιμη– αποτελεί θρησκευτική πεποίθηση, ακόμη και όταν υιοθετείται από άτομα που δεν πιστεύουν στον Θεό. Για τις παραδοσιακές θρησκείες, η μετάδοση αυτής της πεποιθήσεως στους πιστούς τους αποτελεί, πράγματι, μια από τις βασικότερες επιδιώξεις τους, όπως και η ενσωμάτωσή της σε ένα όραμα ή μια αφήγηση που την παρουσιάζει ως πλήρως κατανοητή και πειστική. Με αυτόν τον τρόπο, η θρησκεία απαντά στο πιο συνταρακτικό γνώρισμα του ανθρώπινου βίου: ότι καλούμαστε μεν να διαγάγουμε τον βίο μας, αλλά και να αντιμετωπίσουμε τον θάνατο, χωρίς να έχουμε κάποιον προφανή λόγο να αποφανθούμε ότι το γεγονός πως βρισκόμαστε στη ζωή, πολύ λιγότερο δε ο τρόπος που ζούμε, ενέχει οποιαδήποτε γνήσια βαρύτητα.

Το υπαρξιακό ερώτημα –αν η ανθρώπινη ζωή έχει εγγενή ή αντικειμενική βαρύνουσα σημασία– διατυπώνεται με πολλούς τρόπους. Για παράδειγμα, αναρωτιόμαστε για τη «σημασία» ή το «νόημα» της ζωής. Ωστόσο, όπως και να τεθεί αυτό το θεμελιώδες ερώτημα, αδυνατούμε να απαντήσουμε σε αυτό, δείχνοντας ότι, ζώντας σύμφωνα με τον υποδεικνυόμενο τρόπο –σεβόμενοι, για παράδειγμα, έναν συγκεκριμένο ηθικό κώδικα ή ακολουθώντας μια δεδομένη θεωρία δικαιοσύνης– θα καταστήσουμε τους ανθρώπους περισσότερο ασφαλείς, ελεύθερους, ευδαίμονες ή ευτυχείς, ή θα τους βοηθήσουμε να εκπληρώσουν ή να πραγματοποιήσουν την ανθρώπινη φύση τους. Το υπαρξιακό ερώτημα εί-

ναι βαθύτερο, διότι θέτει το ερώτημα γιατί να μας ενδιαφέρει οτιδήποτε από αυτά.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι πεποιθήσεις ως προς την εγγενή σπουδαιότητα της ανθρώπινης ζωής δύνανται να διαχωρισθούν από τις πιο εγκόσμιες αντιλήψεις της ηθικής, της ακριβοδικίας και της δικαιοσύνης. Οι τελευταίες αντιμετωπίζουν το ζήτημα πώς πρέπει να ικανοποιηθούν, να προσαρμοσθούν ή να αντισταθμισθούν αντικρουόμενα συμφέροντα των ατόμων· σπανίως απηχούν μιαν ειδοποιό αντίληψη των λόγων για τους οποίους τα ανθρώπινα συμφέροντα έχουν αντικειμενική εγγενή σπουδαιότητα, αν όντως την έχουν¹³. Άτομα με πολύ διαφορετικές αντιλήψεις για το απώτερο νόημα της ζωής δύνανται να συμφωνήσουν σε ζητήματα δικαιοσύνης, ενώ άνθρωποι με σχεδόν ίδιες απόψεις ως προς τα τελευταία ενδέχεται να περιέλθουν σε δραματική διαφωνία ως προς το πρώτο. Φυσικά, πολλοί ενδιαφέρονται για την ακριβοδικία και τη δικαιοσύνη, διότι θεωρούν ότι είναι εγγενώς σημαντικό το πώς πορεύεται η ζωή των ατόμων¹⁴. Αλλά οι απόψεις τους ως προς το τί επιτάσσει η δικαιοσύνη δεν αποτελούν οι ίδιες, για τον αυτόν λόγο, και αντιλήψεις ως προς το γιατί ή με ποιόν τρόπο καθίσταται σημαντική αυτή η πορεία.

Οι θρησκείες επιδιώκουν να απαντήσουν στο βαθύτερο υπαρξιακό ερώτημα, διασυνδέοντας τις επί μέρους ανθρώπινες ζωές με κάποια απρόσωπη αξία. Διακηρύσσουν ότι η ζωή όλων των ανθρώπων (ή, για πιο περιχαρακωμένες θρησκείες, η ζωή των πιστών) έχει εγγενή σπουδαιότητα, διότι εκπορεύεται από μια πηγή αξίας επέκεινα της υποκειμενικής ανθρώπινης εμπειρίας: για παράδειγμα, από την αγάπη ενός δημιουργού ή λυτρωτή, τη φύση, που θεωρείται ότι προσνέμει κανονιστική σπουδαιότητα σε οτιδήποτε δημιουργεί, ή μια φυσική τάξη, νοουμένη μεν κατά έναν διαφορετικό, αλλά εξ ίσου υπερβατικό τρόπο. Ορισμένα μέλη αυτών των θρησκευτικών ομάδων θεωρούν ότι, επειδή η ανθρώπινη ζωή έχει εγγενή σπουδαιότητα, οι αμβλώσεις είναι πάντοτε, ή σχεδόν πάντοτε, ανεπίτρεπτες. Κάποιοι άλλοι οδηγούνται στο αντίθετο συμπέρασμα: ότι οι αμβλώσεις είναι μερικές φορές επιβεβλημένες, προκειμένου να γίνει πράγματι σεβαστή η έμφυτη αξία της ζωής, η οποία εξαρτάται από την εγγενή σπουδαιότητα των δημιουργικών επενδύσεων των ατόμων, περιλαμβανομένων των πράξεων και των επιλογών, μέσω των οποίων πραγματώνουν τα ίδια τον βίο τους. Σε αμφό-

τερες τις περιπτώσεις, οι κρίσιμες πεποιθήσεις επιβεβαιώνουν μια ουσιωδώς θρησκευτική ιδέα, ότι η σπουδαιότητα της ανθρώπινης ζωής υπερβαίνει την υποκειμενική εμπειρία της.

Οι δύο τρόποι με τους οποίους οι αμβλώσεις καθίστανται όλως ιδιαίτερο ζήτημα, ακόμη και μεταξύ προβλημάτων που θέτουν ζητήματα έμφυτης αξίας, συμβάλλουν προς μια αναδιατύπωση του αφηρημένου δικαιώματος ιδιωτικού βίου, στο οποίο βασίσθηκε η απόφαση *Roe*, η οποία είναι κάπως ιδιάζουσα σε σύγκριση με τον συνήθη ορισμό του. Οι Αμερικανοί έχουν συνταγματικό δικαίωμα να μη παραβιάζει το κράτος ορισμένες προσωπικές ελευθερίες, όταν ενεργεί με στόχο να περιφρουρήσει μια εγγενή αξία. Οι πολίτες δεν δικαιούνται να περιστείλουν την ελευθερία, προκειμένου να προστατεύσουν μια εγγενή αξία, όταν ο αντίκτυπος για μια ομάδα πολιτών θα είναι ιδιαίτερα σοβαρός, η κοινότητα είναι σοβαρά διχασμένη ως προς το τί επιτάσσει ο σεβασμός προς αυτή την αξία και οι απόψεις των ατόμων για τη φύση της απηχούν ουσιωδώς θρησκευτικές αντιλήψεις που είναι θεμελιώδεις για τη συγκρότηση της ηθικής προσωπικότητας¹⁵. Ας μου επιτραπεί να επαναλάβω, για μία ακόμη φορά, ότι, αν το έμβryo αποτελούσε από τη στιγμή της συλλήψεώς της πρόσωπο κατά το Σύνταγμα, αυτή η αρχή δεν θα κατοχύρωνε δικαίωμα στην άμβλωση. Η αρχή περιορίζεται στις περιπτώσεις που το κράτος αξιώνει την άσκηση καταναγκασμού για την προστασία μιας έμφυτης αξίας, όχι των δικαιωμάτων και των συμφερόντων ενός άλλου προσώπου. Ωστόσο, αφ' ης στιγμής γίνει δεκτό ότι το έμβryo δεν αποτελεί πρόσωπο κατά το Σύνταγμα και εκτρέψουμε τη συνταγματολογική προβληματική στο διαφορετικό ζήτημα αν οι πολίτες δύνανται να απαγορεύσουν τις αμβλώσεις, προκειμένου να διαφυλάξουν την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής, τότε η αρχή του ιδιωτικού βίου σαφώς και δύναται να τύχει εφαρμογής, διότι οι πολιτικές αποφάσεις ως προς την αναπαραγωγή έρχονται αντιμέτωπες με τις δοκιμασίες που η ίδια θέτει.

Δικαστικές αποφάσεις που έχουν εφαρμόσει αυτή τη γενική αρχή του ιδιωτικού βίου στα ζητήματα της αναπαραγωγής, της αντισύλληψης και των αμβλώσεων έχουν συνομαδωθεί, διά μέσου της κοινοδικαϊκής μεθόδου απονομής δικαιοσύνης, σε μια διακριτή, πιο συγκεκριμένη αρχή που δύναται να αποκληθεί αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας. Η αρχή αυτή παρέχει την καλύτερη δυνατή δικαιολόγηση των

αποφάσεων του Ανωτάτου Δικαστηρίου στις υποθέσεις τής χρήσης αντισυλληπτικών. Σε μια από αυτές τις υποθέσεις, στην αποστροφή που παρέθεσα προηγουμένως, ο Δικαστής Brennan, τοποθετούμενος εκ μέρους του Δικαστηρίου, ισχυρίσθηκε ότι «[α]ν το δικαίωμα ιδιωτικού βίου έχει εν τέλει νόημα, τότε δεν σημαίνει παρά το δικαίωμα του *ατόμου*, εγγάμου ή μη, να είναι ελεύθερο από κρατικές παρεμβάσεις σε ζητήματα τόσο θεμελιώδη για την προσωπικότητά του, όσο η απόφασή του να γίνει μητέρα ή πατέρας».

Η αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας εκτίθεται πλήρως σε αυτήν την αποστροφή του Δικαστή Brennan. Εξηγεί γιατί, όπως υποστήριξε, είναι θεμελιώδεις οι προσωπικές επιλογές ως προς την τεκνοποιία. Πολλές πολιτικές αποφάσεις, περιλαμβανομένων των οικονομικών, έχουν σοβαρό και ιδιαίτερο αντίκτυπο σε ορισμένα άτομα. Οι σχετικές με την αναπαραγωγή αποφάσεις είναι όμως θεμελιώδεις κατά έναν διαφορετικό τρόπο· τα ηθικά ζητήματα με τα οποία συναρτώνται είναι θρησκευτικά, υπό την ευρεία έννοια που καθόρισα, και άπτονται του εσχάτου σκοπού και της αξίας της ανθρώπινης ζωής καθ' εαυτήν. Η εξουσία των πολιτειών να απαγορεύσουν τη χρήση αντισυλληπτικών θα μπορούσε ευλόγως να υποστηριχθεί, μόνο με την υπόθεση ότι το κράτος έχει τη γενική εξουσία να υπαγορεύει σε όλους τους πολίτες τί επιτάσσει ο σεβασμός στην έμφυτη αξία της ανθρώπινης ζωής: για παράδειγμα, ότι επιτάσσει να μη έχουμε γενετήσιες επαφές παρά μόνον με σκοπό την τεκνοποιία.

Το Ανώτατο Δικαστήριο, αρνούμενο στο κράτος την ειδική εξουσία να ποινικοποιήσει την αντισύλληψη, προϋπέθεσε τη γενικότερη αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας που υποστηρίζω. Τούτο είναι σημαντικό, όπως τόνισα, διότι σχεδόν κανείς δεν θεωρεί σήμερα ότι οι αποφάσεις τού Δικαστηρίου για την αντισύλληψη πρέπει να ανατραπούν. Η ακεραιότητα του δικαίου απαιτεί ότι οι αρχές που είναι αναγκαίες για τη θεμελίωση ενός δεσμευτικού συνόλου δικαστικών αποφάσεων πρέπει να γίνονται ομοίως δεκτές και εντός άλλων συγκεκριμένων. Θα μπορούσε να φανεί ως ένας επιθυμητός πολιτικός συμβιβασμός να εφαρμόζαμε την αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας στην αντισύλληψη, όπου σχεδόν κανείς δεν θεωρεί πλέον ότι δύνανται οι πολίτες να την απαγορεύσουν, αλλά όχι και στις αμβλώσεις, προς τις οποίες εναντιώνονται βιαίως ισχυρές μερίδες ψηφοφόρων. Εν τούτοις, το νόη-

μα της ακεραιότητας –το νόημα του ίδιου του δικαίου– έγκειται ακριβώς στο να αποκλείονται πολιτικοί συμβιβασμοί αυτού του είδους. Πρέπει να αποτελούμε έθνος διαπνεόμενο από αρχές: το Σύνταγμά μας πρέπει να εκφράζει πεποιθήσεις, όχι πολιτικές στρατηγικές δικαστών που είναι πρόθυμοι να αφουγκραστούν τις περισσότερες κατά το δυνατόν μερίδες ψηφοφόρων.

Η ακεραιότητα δεν επιτάσσει, βέβαια, στους δικαστές να σέβονται τις αρχές που εμπεριέχονται μεν σε αποφάσεις του παρελθόντος, αλλά οι ίδιοι και άλλοι θεωρούν ως *εσφαλμένες*. Επιτρέπει στο Ανώτατο Δικαστήριο να υποστηρίξει, όπως έπραξε πολλές φορές κατά το παρελθόν, ότι μια δεδομένη απόφαση ή σειρά αποφάσεων του ήταν εσφαλμένες, επειδή οι αρχές που τις υποστήριζαν δεν εναρμονίζονται προς τις πλέον θεμελιώδεις αρχές που εμπεριέχονται στη δομή και την ιστορία του Συντάγματος. Το Δικαστήριο δεν δύναται να διαγράψει ως εσφαλμένο οτιδήποτε παρελθόν· κάτι τέτοιο θα απέβαινε καταστρεπτικό για την ακεραιότητα υπό το πρόσχημα της ίδιας της προστασίας της. Πρέπει να ασκεί με μετριοπάθεια την εξουσία αποδεσμεύσεώς του από παρελθούσες αποφάσεις και με καλή πίστη. Δεν δύναται να αγνοήσει αρχές, θεμελιωτικές παλαιότερων αποφάσεών του που προτίθεται να επιβεβαιώσει, αποφάσεων που το ίδιο θα επικύρωνε σήμερα, αν ζητούσαν τη γνώμη του, και σχεδόν ουδείς, ούτε οι πιο σκληροί πολέμιοι των παρελθουσών επιδόσεων του Δικαστηρίου, τις αποδοκιμάζει ή τις θεωρεί εσφαλμένες. Οι αποφάσεις στις υποθέσεις της χρήσης αντιουλληπτικών εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία και θα ήταν επικίνδυνο όσο και συνάμα προσβλητικό για το Δικαστήριο να αγνοήσει με κυνικότητα τις αρχές, στις οποίες βασίσθηκαν, σε οποιαδήποτε απόφαση κληθεί να λάβει ως προς τις αμβλώσεις.

Κατά συνέπειαν, η ακεραιότητα απαιτεί την αναγνώριση της αρχής της αναπαραγωγικής αυτονομίας και, συνεπώς, του δικαιώματος των γυναικών να αποφασίζουν οι ίδιες, όχι μόνον αν θα συλλάβουν, αλλά και αν θα τεκνοποιήσουν. Αν παραμένει κάποιο υπόλειμμα αμφιβολίας –αν κάποιοι δεν έχουν πεισθεί ότι η *Roe* ήταν ορθή στα περισσότερα βασικά ζητήματα που αντιμετώπισε– ας εξετασθεί το ενδεχόμενο να θεωρηθεί από την πλειοψηφία μιας πολιτείας ότι, υπό ορισμένες περιστάσεις –για παράδειγμα, σε περιπτώσεις δυσμορφίας του εμβρύου– η συνέχιση της κύησης αποτελεί *ασέβεια* προς την ιερότητα της ζωής.

Αν η πλειοψηφία έχει την εξουσία να επιβάλλει σε όλους τις απόψεις της ως προς την ιερότητα της ζωής, τότε το κράτος θα μπορούμε να *υποχρεώσει* κάποια γυναίκα να υποβληθεί σε αμβλώση, ακόμη και αν αυτό αντέβαινε στις θρησκευτικές ή ηθικές πεποιθήσεις της, εφ' όσον τουλάχιστον η αμβλώση ήταν σωματικά ακίνδυνη, όπως είναι οι εμβολιασμοί, για παράδειγμα, που προσδοκούμε από το κράτος να τους επιβάλει ως υποχρεωτικούς.

Αν, βέβαια, επικεντρώσουμε την αντιπαράθεση ως προς τις αμβλώσεις στο ζήτημα του αν το έμβryo αποτελεί πρόσωπο με δικαίωμα στη ζωή, η εξουσία μιας πολιτείας να απαγορεύει τις αμβλώσεις δεν σημαίνει ότι μια άλλη έχει την εξουσία να τις επιβάλλει. Ωστόσο, το ίδιο *όντως* συνέπεται και στην περίπτωση που αναγνωρίσουμε ότι το επίμαχο συνταγματικό ζήτημα αφορά στο αν οι πολιτείες δύναται να επιβάλουν στον καθένα μια επίσημη ερμηνεία της έμφυτης αξίας της ζωής. Θα ήταν ανεπίτρεπτο σε μια πολιτεία να υποχρεώσει την έγκυο να υποβληθεί σε αμβλώση για να αποτρέψει τη γέννηση ενός δυσμορφου παιδιού. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ουδείς αμφιβάλλει ότι μια τέτοια επιβολή θα ήταν αντισυνταγματική. Ωστόσο, ο δικαιολογητικός λόγος –επειδή αρνείται στην έγκυο το δικαίωμα να αποφασίσει η ίδια πώς η ιερότητα της ζωής της επιβάλλει να αντιμετωπίσει την εγκυμοσύνη της– εφαρμόζεται με εξ ίσου δεσμευτική δύναμη και προς την αντίθετη κατεύθυνση. Οι πολιτείες προσβάλλουν εξ ίσου καίρια την αξιοπρέπεια της εγκύου, όταν την υποχρεώνουν να προβεί στην αντίθετη επιλογή. Το γεγονός ότι η επιλογή αυτή εγκρίνεται από την πλειοψηφία δεν αποτελεί καλύτερη δικαιολογία στη μία περίπτωση από ό,τι στην άλλη.

ΕΡΕΙΣΜΑΤΑ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Η γενική δομή του καταλόγου των δικαιωμάτων είναι τέτοια, ώστε κάθε ηθικό δικαίωμα τόσο θεμελιώδες όσο το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία είναι πολύ πιθανό να το εγκολπώνεται το κείμενό του. Πράγματι, είναι εύλογο να προσδοκούμε να συναντήσουμε μια αρχή τέτοιας θεμελιώδους σημασίας που να προστατεύεται, όχι μόνο από μία, αλλά από πλείονες συνταγματικές διατάξεις, δεδομένου ότι αυτές τελούν στη σχέση επαλληλίας που περιέγραψα.

Το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία συνάγεται από κάθε έγκυρη ερμηνεία της ρήτρας της προσήκουσας διαδικασίας, αλλά και από τις παρελθούσες αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου που την εφαρμόζουν. Έχω ήδη αναφερθεί στα πολύ ισχυρά επιχειρήματα υπέρ αυτής της απόψεως, ωστόσο, θα προσθέσω σε αυτό το σημείο μια διαφορετική και προχωρημένη θεμελίωση για αυτό το δικαίωμα, συναγομένη από το ίδιο το κείμενο. Η Πρώτη Τροποποίηση απαγορεύει στο κράτος να καθιερώσει επίσημη θρησκεία, εγγυάται δε σε όλους τους πολίτες την ελεύθερη άσκηση της θρησκείας τους. Η Δεκάτη Τετάρτη Τροποποίηση, η οποία ενσωματώνει την Πρώτη, επιβάλλει την ίδια απαγόρευση και την ίδια ευθύνη στις πολιτείες. Επί πλέον, αυτές οι διατάξεις κατοχυρώνουν το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία. (Ένας ενεργεία δικαστής του Ανωτάτου Δικαστηρίου –ο Δικαστής Stevens– έχει επανειλημμένως υιοθετήσει αυτή τη γραμμή υπερασπίσεως του δικαιώματος, μεγάλο δε μέρος της επιχειρηματολογίας της από κοινού γνώμης των τριών δικαστών στην υπόθεση *Casey*, όπως θα διαπιστώσουμε, τουλάχιστον την υπονοεί). Η υπεράσπιση του δικαιώματος στην άμβλωση που βασίζεται στην Πρώτη Τροποποίηση είναι πιο περίπλοκη από εκείνη της προσήκουσας διαδικασίας, γι' αυτό είναι πιο δύσκολο να εκτεθεί με βάση μόνον τα νομολογιακά προηγούμενα. Ωστόσο, δεν είναι εξεζητημένη και μάλιστα δια φωτίζει μια σημαντική πτυχή της εθνικής αντιπαράθεσεως ως προς τις αμβλώσεις. Επί πλέον, αναδεικνύει τόσο την ισχύ όσο και την οριοθετούσα δύναμη του ιδανικού της νομικής ακεραιότητας.

Η τοποθέτηση της διαμάχης για τις αμβλώσεις στην Πρώτη Τροποποίηση δεν θα φανεί εξεζητημένη σε όσους αυθορμήτως θεωρούν ότι η διαμάχη αυτή είναι κατά βάθος θρησκευτικής φύσεως. Ορισμένοι διαφωνούντες, ωστόσο, ενδέχεται να αισθανθούν τον φόβο ότι προσπαθώ να αναβιώσω ένα παλαιό επιχείρημα που πλέον απορρίπτεται ακόμη και από εκείνους που κάποτε το συνυπέγραφαν. Σύμφωνα με το επιχείρημα αυτό, επειδή οι ηθικές διαστάσεις των αμβλώσεων αποτελούν ένα εριζώμενο ζήτημα μεταξύ διαφόρων θρησκευτικών ομάδων –καθ' ότι, ενώ η άμβλωση θεωρείται αμαρτία από ορισμένες συντηρητικές θρησκείες, απερίφραστα δε από τη ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, για άλλες θρησκείες είναι όμως επιτρεπτή– ο χωρισμός εκκλησίας και κράτους σημαίνει ότι το κράτος οφείλει να μη υπεισέρχεται στο ζήτημα των αμβλώσεων.

Πράγματι, τούτο το επιχείρημα θα ήταν απολύτως εσφαλμένο, αν οι πολιτείες είχαν την εξουσία να αντιμετωπίζουν το έμβryo ως πρόσωπο με δικαιώματα και συμφέροντα ανταγωνιστικά προς εκείνα της εγκύου, διότι το κράτος έχει την πλέον σημαντική ευθύνη, όπως επεσήμανα, να αναγνωρίζει τα ενίοτε συγκρουόμενα δικαιώματα και συμφέροντα των ατόμων, ως προς τα οποία φέρει ευθύνη, και να αποφασίζει πώς τα δικαιώματά τους δύνανται να εναρμονισθούν και τα συμφέροντά τους να ικανοποιηθούν κατά τον καλύτερο τρόπο. Το κράτος δεν δικαιούται να αποποιηθεί αυτήν την ευθύνη, απλώς και μόνον επειδή ή όταν μια οργανωμένη θρησκεία επιδεικνύει και αυτή ενδιαφέρον για τα ίδια ζητήματα. Θρησκευτικές οργανώσεις και ομάδες υπήρξαν από τους πλέον ενθέρμους πολεμίους της δουλείας και επί αιώνες αγωνίζονταν για κοινωνική δικαιοσύνη, την εξάλειψη των δεινών και των ασθενειών, καθώς και για ποικίλους άλλους ανθρωπιστικούς στόχους. Αν ο χωρισμός εκκλησίας και κράτους εμπόδιζε το κράτος να προωθήσει τους ίδιους σκοπούς, το εν λόγω δόγμα θα οδηγούσε το κράτος σε πλήρη παράλυση.

Εν τούτοις, το ζήτημα αν το έμβryo αποτελεί πρόσωπο με δικά του δικαιώματα και συμφέροντα έχει ήδη κριθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες από το κοσμικό κράτος, κατά τον μοναδικό τρόπο που επιτρέπεται να διευθετηθεί σύμφωνα με το αμερικανικό συνταγματικό σύστημα. Αυτή τη στιγμή εξετάζουμε ένα διαφορετικό συνταγματικό ζήτημα: αν οι πολιτείες δύνανται, παρά ταύτα, να απαγορεύσουν τις αμβλώσεις, ενστερνιζόμενες μια εριζώμενη άποψη ως προς το τί επιτάσσει ο σεβασμός προς την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής. Αυτό το ζήτημα δεν αφορά στο ποιός έχει δικαιώματα ή στο πώς θα εναρμονισθούν και θα προστατευθούν ανταγωνιστικά συμφέροντα. Αν δεν επιτρέπεται στις πολιτείες να απαγορεύσουν μία συμπεριφορά απλώς και μόνον διότι προσβάλλει την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής, αυτές δεν κωλύονται εξ αυτού του λόγου να εκπληρώσουν τις συνήθεις ευθύνες τους. Τουναντίον, αποτελεί μια από τις θεμελιωδέστερες υποχρεώσεις του κράτους, αναγνωρισμένη σε όλες τις δημοκρατίες της Δύσης ήδη από τον 18^ο αιώνα, να διασφαλίζει στον καθένα το δικαίωμα να ζει σύμφωνα με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του. Συνεπώς, οι λόγοι απορρίψεως του εσφαλμένου επιχειρήματος στο οποίο αναφέρθηκα, δεν αποτελούν αφ' εαυτών επιχειρήματα κατά του ισχυρισμού μου ότι η Πρώτη Τροποποίηση απαγορεύει στις πολιτείες να εξαναγκάζουν τα άτομα να

συμμορφώνονται προς μια επίσημη άποψη ως προς το τί επιτάσσει η ιερότητα της ανθρώπινης ζωής.

Ο τρόπος που πρέπει να ερμηνεύονται οι ρήτρες του Συντάγματος, οι οποίες εγγυώνται την «ελεύθερη άσκηση» της θρησκείας και απαγορεύουν την «καθιέρωση» επίσημης, αμφισβητείται, είναι δε, επιπροσθέτως, αξιοσημείωτα ασαφείς οι αποφάνσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου επ' αυτών των ζητημάτων¹⁶. Ωστόσο, οποιαδήποτε ικανοποιητική ερμηνεία αυτών των ρητρών πρέπει να αντιμετωπίσει δύο ζητήματα. Πρώτον, πρέπει να συμπληρώσει τη φράση «ελεύθερη άσκηση», εκθέτοντας τα γνωρίσματα που καθιστούν μια πεποίθηση μάλλον θρησκευτική, παρά μη θρησκευτική ηθική αρχή ή απλώς προσωπική προτίμηση. Δεύτερον, πρέπει να ερμηνεύσει τη λέξη «καθιέρωση», εκθέτοντας τη διαφορά μεταξύ των εγκόσμιων και των θρησκευτικών στόχων ενός κράτους. Δυσεπίλυτες υποθέσεις παρουσιάζονται όταν το κράτος, προς τον εγκόσμιο σκοπό της εξυπηρέτησεως και προστασίας των συνήθων συμφερόντων άλλων ατόμων, περιορίζει ή ποινικοποιεί συμπεριφορές που επιτάσσονται από γνησίως θρησκευτικές πεποιθήσεις¹⁷. Τέτοιες υποθέσεις απαιτούν από τα δικαστήρια να αποφανθούν αν το συνταγματικό δικαίωμα της ελεύθερης ασκήσεως της θρησκείας εμποδίζει το κράτος να υιοθετήσει μια πολιτική που το ίδιο θεωρεί ότι θα αύξανε τη συνολική εγκόσμια ευημερία της κοινότητας. Ωστόσο, τελείως διαφορετικό θέμα τίθεται, όταν το κράτος τάσσεται υπέρ της μιας πλευράς της επιχειρηματολογίας σε ουσιωδώς θρησκευτικά ζητήματα. Μια νομοθεσία προς αυτόν τον σκοπό, η οποία ουσιαστικά θα αναιρούσε τη θρησκευτική ελευθερία οποιουδήποτε, θα παραβίαζε, συγχρόνως, αμφότερες τις ρήτρες της Πρώτης Τροποποίησης ως προς το θεσμικό καθεστώς της θρησκείας.

Βεβαίως, αν το έμβρυο αποτελούσε πρόσωπο κατά το Σύνταγμα, με συμφέροντα που το κράτος θα ήταν υποχρεωμένο και νομιμοποιημένο να τα προστατεύει, η τυχόν απαγορευτική των αμβλώσεων νομοθεσία θα ενέπιπτε στην πρώτη από αυτές τις κατηγορίες, μολονότι πολλές αντιλήψεις ατόμων που θεωρούν επιτρεπτές ή και επιβεβλημένες τις αμβλώσεις είναι ουσιωδώς θρησκευτικές. Οι νόμοι αυτοί θα ήταν απολύτως συνταγματικοί, διότι η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως και λατρείας δεν καθιστά επιτρεπτή την αφαίρεση της ζωής ενός προσώπου· για παράδειγμα, δεν προστατεύει την ανθρωποθυσία σε ένα

θρησκευτικό τελετουργικό. Ωστόσο, το έμβρυο δεν αποτελεί πρόσωπο κατά το Σύνταγμα. Αν οι πεποιθήσεις ως προς το τί επιτάσσει η έμφυτη αξία της ανθρώπινης ζωής είναι θρησκευτικές, η απαίτηση του κράτους για συμμόρφωση θα επέβαλλε μια συλλογική θρησκεία, γι' αυτό η περίπτωση θα ενέπιπτε στη δεύτερη κατηγορία.

Τί καθιστά μια πεποίθηση θρησκευτική από τη σκοπιά της Πρώτης Τροποποίησης; Οι αξιωματούχοι του 18^{ου} αιώνα που συνέταξαν και κύρωσαν την Πρώτη Τροποποίηση, κάλλιστα ενδέχεται, στη μεγάλη πλειονότητά τους, να αποδέχονταν ότι κάθε θρησκευτική πεποίθηση προϋποθέτει την πίστη σε έναν εμπρόσωπο θεό. Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο έχει σαφώς αποφανθεί ότι αυτός ο περιορισμός είναι απαράδεκτος, από τη σκοπιά του συνταγματικού ορισμού της θρησκείας· το 1965, στην υπόθεση *United States v. Seeger*, έκρινε ότι ένας άνδρας που εξέφραζε την αντίθεσή του προς όλους τους πολέμους, επικαλούμενος μεν γενικές ηθικές αρχές, αλλά χωρίς να πιστεύει ο ίδιος στον Θεό, edικαιούτο απαλλαγή από τη στρατιωτική θητεία, κατά τον ισχύοντα νόμο που περιόριζε τους λόγους απαλλαγής σε θρησκευτικούς· το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων επιχειρημάτων, επικαλέσθηκε το γεγονός ότι μια τέτοια οντότητα δεν προϋποτίθεται από όλες τις μείζονες θρησκείες που συνυπάρχουν στις Ηνωμένες Πολιτείες¹⁸. Αφ' ης στιγμής, ωστόσο, η ιδέα της θρησκείας διαχωρισθεί από την ιδέα του θεού, τα δικαστήρια που δέχονται τους περιορισμούς που θέτει η αξία της ακεραιότητας αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσχέρειες, όταν καλούνται να διακρίνουν μεταξύ θρησκευτικών και άλλου είδους πεποιθήσεων. Υπάρχουν δύο ενδεχόμενα: είτε μια πεποίθηση θεωρείται θρησκευτική λόγω του περιεχομένου της —επειδή εκφράζει ανησυχίες που η κοινότητα εκλαμβάνει ως διακριτώς θρησκευτικές— είτε διότι ενέχει ιδιαίτερα υποκειμενική σπουδαιότητα για το πρόσωπο που την ασπάζεται, όπως οι συνήθειες θρησκευτικές πεποιθήσεις για τους αφοσιωμένους πιστούς.

Στη *Seeger*, το Δικαστήριο επιχειρηματολόγησε ότι οι αντιρρήσεις συνειδήσεως είναι θρησκευτικές, εφ' όσον κατέχουν «μια θέση στον βίο του φορέα τους παρόμοια προς εκείνη που καταλαμβάνει η συνήθης πίστη προς τον Θεό, κάποιου που σαφώς υπάγεται στους απαλλακτέους». Τούτη η θέση, αν απομονωθεί, είναι ασαφής. Ενδέχεται να σημαίνει ότι μια πεποίθηση είναι θρησκευτική, αν απαντά στα ίδια ερωτήματα που καλείται να απαντήσει μια πραγματική θρησκεία προς

τους πιστούς της, πράγμα που συνεπάγεται έναν δικαστικό έλεγχο περιεχομένου, ή εφ' όσον κάποιος την ενστερνίζεται διακαώς, όπως οι αφοσιωμένοι πιστοί ενστερνίζονται τη θρησκευτική πίστη, έναν δικαστικό έλεγχο υποκειμενικής βαρύτητας. Η κρατήσασα γνώμη, συνολικώς εξεταζόμενη, δεν μας δια φωτίζει ως προς το ποιά από τις δύο αυτές σημασίες, ή ποιόν συνδυασμό τους, είχε κατά νουν το Δικαστήριο, αυτή δε η ασάφεια παρεμπόδισε την καλλιέργεια του συνταγματικού δικαίου σε αυτό το πεδίο. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, ο έλεγχος της υποκειμενικής βαρύτητας είναι αφ' εαυτού εντελώς ανεπαρκής, πρόκειται να διακρίνουμε τις θρησκευτικές από τις λοιπές μορφές πεποιθήσεων ή και από τις εντόνως βιωματικές προτιμήσεις. Ακόμη και εξαιρετικά αφοσιωμένοι πιστοί συχνά αξιολογούν προφανώς μη θρησκευτικούς δεσμούς, όπως ο πατριωτισμός, ως εξ ίσου ή ακόμη σπουδαιότερους γι' αυτούς. Μια κάποια δοκιμασία ως προς το περιεχόμενο είναι τουλάχιστον απαραίτητη, αν και, κατά τη γνώμη μου, απολύτως επαρκής.

Υποστήριξα προηγουμένως ότι η πίστη στην αντικειμενική και εγγενή σπουδαιότητα της ανθρώπινης ζωής έχει κατ' ουσίαν θρησκευτικό περιεχόμενο. Πεποιθήσεις που προσυπογράφουν την αντικειμενική σπουδαιότητα της ανθρώπινης ζωής εκφράζουν τον ίδιο προβληματισμό –ως προς τη θέση της εξατομικευμένης ανθρώπινης ζωής σε ένα απρόσωπο και άπειρο σύμπαν– όπως και οι γνήσιες θρησκευτικές πεποιθήσεις για όσους τις υιοθετούν. Αρκετοί από τους θεολόγους που το Δικαστήριο μνημονεύει στη *Seeger*, επεσήμαναν το ίδιο. Το Δικαστήριο, για παράδειγμα, χαρακτήρισε ως «μια άκρως σημαντική διακήρυξη περί θρησκείας» την ακόλουθη διαπίστωση από τις τότε επίκαιρες καταλήξεις ενός οικογενειακού συμβουλίου: «Οι άνθρωποι προσδοκούν από τις διάφορες θρησκείες που οι ίδιοι ασπάζονται να απαντήσουν στους γρίφους της ανθρώπινης καταστάσεως: Τί είναι ο άνθρωπος; Ποιό είναι το νόημα και ο σκοπός του βίου μας;»¹⁹.

Αδυνατώ να συλλάβω οποιαδήποτε πειστική αξιολόγηση του περιεχομένου που πρέπει να έχει μια πεποίθηση, προκειμένου να θεωρηθεί ως θρησκευτική, ώστε να εξαιρεί αντιλήψεις ως προς το γιατί και πώς η ανθρώπινη ζωή έχει εγγενή αντικειμενική σπουδαιότητα, εκτός από την εγκαταλελειμμένη ιδέα ότι οι θρησκευτικές πεποιθήσεις προϋποθέτουν την πίστη σε έναν θεό. Χωρίς αμφιβολία, είναι κρίσιμο ότι κάθε έλεγχος θρησκευτικού περιεχομένου διακρίνει μεταξύ θρησκευτικών

πεποιθήσεων και μη θρησκευτικών πολιτικών ή ηθικών αντιλήψεων. Ωστόσο, έχουμε ήδη επισημάνει ότι η πίστη στην εγγενή αντικειμενική σπουδαιότητα της ζωής (καθώς και άλλες πεποιθήσεις που ερμηνεύουν ή συνάγονται ευθέως από αυτήν την πίστη) διαφέρει από τις αντιλήψεις ως προς την πολιτική ακριβοδικία ή τη δίκαιη διανομή των οικονομικών ή άλλων πόρων.

Έχουμε τη δυνατότητα να συναντήσουμε τη διάκριση αυτή επί το έργον, κατά τον χειρισμό των υποθέσεων των αντιρρησιών συνείδησης από το Ανώτατο Δικαστήριο. Στη *Seeger*, το Δικαστήριο υπέθεσε ότι το Σύνταγμα δεν επιτρέπει στο Κογκρέσο να διακρίνει σε βάρος ασυνήθιστων θρησκειών, απαλλάσσοντας μεν από τη στρατιωτική θητεία άνδρες που βασίζουν την εναντίωσή τους προς όλους τους πολέμους σε ένα θείστικό θρησκευτικό δόγμα, αρνούμενο όμως να χορηγήσει απαλλαγή σε όσους βασίζουν την ίδια εναντίωση σε μη θείστικές πεποιθήσεις. Από την άλλη πλευρά, το 1971, στη *Gillette v. United States*, το Δικαστήριο ενέκρινε την άρνηση του Κογκρέσου να χορηγήσει απαλλαγή σε άνδρες που δεν εναντιώνονταν προς όλους του πολέμους, παρά μόνον σε ορισμένους, ακόμη και σε εκείνους που επεκαλούντο μεν θρησκευτικές πεποιθήσεις, για να αποδοκιμάσουν όμως μόνον έναν συγκεκριμένο πόλεμο. Μολονότι το Δικαστήριο επικαλέσθηκε διαφόρους πρακτικούς λόγους για τη διάκριση, όλοι στερούνται πειστικότητας· η απόφασή του δύναται να δικαιολογηθεί επαρκώς μόνον με το επιχείρημα ότι, παρ' όλο που μια ευθεία εναντίωση προς κάθε πόλεμο βασίζεται στην πεποίθηση ότι η ανθρώπινη ζωή είναι ως τέτοια ιερή, πεποίθηση που είναι αμιγώς θρησκευτική, η επιλεκτική εναντίωση βασίζεται, τουλάχιστον υπό κανονικές συνθήκες, σε αντιλήψεις περί δικαιοσύνης ή πολιτικής, σύμφωνα με τις οποίες η αφαίρεση της ζωής κρίνεται επιτρεπτή μόνον σε ορισμένες περιπτώσεις, αυτές όμως οι πεποιθήσεις δεν είναι καθ' εαυτές θρησκευτικές ως προς το περιεχόμενό τους, ακόμη και στην περίπτωση που υιοθετούνται από μια θρησκευτική ομάδα. Όπως επεσήμανε το Δικαστήριο,

Μια δυνητικώς ανεξάντλητη ποικιλία πεποιθήσεων δύναται να τιτλοφορηθεί ως «εναντίωση προς έναν συγκεκριμένο πόλεμο». Όλοι οι παράγοντες που ενδέχεται να οδηγήσουν σε μια μη συνειδησιακή διαφωνία προς μια πολιτική, δύναται να εμφανισθούν και στη

συγκεκριμένη βάση μιας εναντιώσεως που εκπορεύεται από τη συνείδηση και τη θρησκεία. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπ' όψιν το εύρος των πιθανοτήτων, η εναντίωση μόνον προς έναν συγκεκριμένο πόλεμο είναι το πιθανότερο πολιτική και μη συνειδησιακή παρά το αντίθετο²⁰.

Κατά συνέπεια, η δημοφιλής ιδέα ότι το ζήτημα των αμβλώσεων είναι θεμελιωδώς θρησκευτικό, καθώς και η ιδέα ορισμένων νομικών ότι γι' αυτόν τον λόγο κείται εκτός των επιτρεπτών ορίων της κρατικής δράσεως, είναι κατά βάση ορθή, αν και για λόγους κατά τι περιπλοκότερους από ό,τι συνήθως γίνεται αντιληπτό. Βασίζονται σε μια αβίαστη –και πράγματι ακαταγώνιστη– κατανόηση της Πρώτης Τροποποίησης: ότι οι πολιτείες δεν δικαιούνται να υπαγορεύουν τί πρέπει ο καθένας να ενστερνίζεται ως προς το απώτερο νόημα και την αξία της ανθρώπινης ζωής, γιατί η ζωή έχει εγγενή σπουδαιότητα και πώς η αξία αυτή γίνεται σεβαστή ή καταρρακώνεται σε διαφορετικές περιστάσεις. Βεβαίως, όλες οι γυναίκες που αποφασίζουν να υποβληθούν σε άμβλωση δεν βυθίζονται σε σκέψεις ως προς το γιατί και πώς η ανθρώπινη ζωή είναι ιερή. Εν τούτοις, αν και πολλές από αυτές δεν ενεργούν κινούμενες από πεποιθήσεις που προϋποθέτουν, όπως υποστήριξα στο κεφάλαιο 3, αντιλήψεις ως προς αυτά τα ουσιωδώς θρησκευτικά ζητήματα, η ποινικοποίηση των αμβλώσεων από το κράτος αναιρεί την ελεύθερη άσκηση της θρησκείας ως προς αυτές, ακριβώς όπως και προς εκείνες που ενσυνείδητα σχηματίζουν πεποιθήσεις για τις αμβλώσεις από θρησκευτική πίστη. Αληθεύει ότι ορισμένες επιλέγουν απερίσκεπτα να υποβληθούν σε άμβλωση, ενδίδουν στον φόβο και τις πιέσεις των άλλων, ή ενεργούν για κάποιον άλλο λόγο που δεν δύναται να συναχθεί ούτε καν από λανθάνουσες απόψεις τους ως προς την ιερότητα της ζωής. Η Πρώτη Τροποποίηση κατοχυρώνει και πάλι το δικαίωμά τους να αποφασίσουν –μολονότι δεν είναι βέβαιο στην περίπτωση τους ότι ο εξαναγκασμός θα περιόριζε την ελεύθερη άσκηση της θρησκείας– επειδή η απαγόρευση των αμβλώσεων από το κράτος συναρτάται με μια εριζόμενη ερμηνεία της ιερότητας της ζωής και, ως εκ τούτου, περιορίζει την ελευθερία, επιβάλλοντας μια ουσιωδώς θρησκευτική αντίληψη στους άλλους, πράγμα που ακριβώς δεν επιτρέπει η Πρώτη Τροποποίηση. Οι ίδιοι λόγοι, βεβαίως, συνηγορούν προς το ότι ο εξαναγκασμός στην πε-

ρίπτωση των αμβλώσεων αντίκειται και προς τις συνταγματικές ρήτρες της προσήκουσας διαδικασίας και της ίσης προστασίας: θα ήταν παράδοξο, αν η καλύτερη ερμηνεία της συνταγματικής ελευθερίας και ισότητας δεν επιβεβαίωνε ότι τα άτομα έχουν ίσο δικαίωμα να ακολουθούν τη συνείδησή τους σε βαθύτατα πνευματικά ζητήματα.

Ας εξετάσουμε, στο σημείο αυτό, την ακόλουθη ένσταση. Κάποιοι ενδέχεται να αντιτείνει ότι, αν η άποψή μου για το εύρος της ρήτρας περί ελεύθερης ασκήσεως της θρησκείας γίνει δεκτή, το κράτος δεν θα μπορούσε να απαγορεύσει σε έναν φιλότεχνο να αλλάξει την πρόσοψη της διατηρητέας οικίας του, ή να εξαναγκάσει έναν οπαδό της άκρατης ελευθερίας, όχι όμως και της ισότητας, ο οποίος θεωρεί την οικονομική ελευθερία ως ύψιστο δικαίωμα, να καταβάλει φόρους²¹. Αυτή η ένσταση θα ήταν ισχυρή, αν το επιχειρήμά μου χρησιμοποιούσε τη δοκιμασία της υποκειμενικής βαρύτητας για να προσδιορίσει τις θρησκευτικές αντιλήψεις, διότι, βάσει μιας τέτοιας δοκιμασίας, οι πεποιθήσεις του φιλότεχνου ή του ελευθεροκράτη θα μπορούσαν κάλλιστα να είναι θρησκευτικές. Το επιχειρήμά μου δεν δέχεται όμως αυτή τη δοκιμασία: όπως προανέφερα, οι πεποιθήσεις ως προς την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής είναι θρησκευτικές, βάσει της δοκιμασίας του περιεχομένου τους, όχι της υποκειμενικής βαρύτητάς τους. Ένας νόμος που απαγορεύει την κατεδάφιση διατηρητέων οικημάτων δεν εγείρει ουσιωδώς θρησκευτικά ζητήματα, ανεξαρτήτως του βαθμού που ορισμένοι θα προτιμούσαν να ανεγείρουν σύγχρονα αριστουργήματα στην τοποθεσία των παλαιών οικιών, διότι δεν προϋποτίθεται, εν προκειμένω, οποιαδήποτε αντίληψή τους ως προς το γιατί και πώς η ανθρώπινη ζωή είναι ιερή, ούτε κάποια τοποθέτησή τους σε οποιοδήποτε άλλο ιστορικά καταγεγραμμένο θρησκευτικό ζήτημα²².

Ακόμη σαφέστερα, το επιχειρήμά μου δεν δικαιολογεί τη φοροαπαλλαγή του Milton Friedman, βάσει της πίστεώς του στην ελεύθερη αγορά· το κράτος εισπράττει φόρους, προκειμένου να εξυπηρετήσει τα ποικίλα εγκόσμια συμφέροντα των πολιτών του, όχι για να διατρανώσει ή να υποστηρίξει κάποια συγκεκριμένη άποψη σε οποιοδήποτε ουσιωδώς θρησκευτικό ζήτημα. Ωστόσο, πράγματι, ορισμένοι αρνούνται να καταβάλλουν φόρους, επικαλούμενοι λόγους που εμπλέκουν τις πεποιθήσεις τους ως προς την εγγενή αξία της ανθρώπινης ζωής – για παράδειγμα, αρνούμενοι να ενισχύσουν οικονομικά τη διεξαγωγή ενός πολέ-

μου. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η υποχρεωτική φορολογία ενδέχεται πράγματι να περιορίζει την ελεύθερη άσκηση της θρησκείας. Ωστόσο, το πρόβλημα υπάγεται στην πρώτη από τις δύο κατηγορίες που διέκρινα, η προσήκουσα δε στάθμιση διασώζει τη φορολογία, διότι η παραβίαση της ελεύθερης άσκησης είναι περιορισμένη, η δε σημασία της ομοιόμορφης φορολογήσεως μεγάλη.

Συμπερασματικά, το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία, από το οποίο απορρέει το δικαίωμα επιλογής της αμβλώσεως, είναι άριστα θεμελιωμένο στην Πρώτη Τροποποίηση. Γι' αυτό, θα ήταν αξιοπερίεργο, αν ένα τόσο βασικό δικαίωμα δεν εμφανιζόταν και στην καλύτερη ερμηνεία της συνταγματικής ελευθερίας και ισότητας. Θα ήταν αξιοπερίεργο, δηλαδή, αν οι νομικοί που δέχονται το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία δεν θεωρούσαν ομοίως ότι το δικαίωμα αυτό είναι θεμελιώδες για την έννοια της εύτακτης ελευθερίας και προστατευόμενο, ως εκ τούτου, από τη ρήτρα της προσήκουσας διαδικασίας, ή ότι συνυφαίνεται με ό,τι επιτάσσει η ίση μέριμνα του κράτους για όλους τους πολίτες, προστατευόμενο, συνεπώς, και από τη ρήτρα της ίσης προστασίας. Δεν είναι, λοιπόν, κρίσιμο το γεγονός ότι οι νομικοί που υπερασπίζονται το δικαίωμα στην άμβλωση διαφωνούν ως προς το ποιά ρήτρα το καταφάσκει. Ορισμένοι συνταγματολόγοι έχουν μια παράξενη ροπή προς το νοικοκύρεμα: επιθυμούν να αντιστοιχεί κάθε δικαίωμα αποκλειστικά σε μία συνταγματική ρήτρα, χωρίς επικαλύψεις, ως εάν ο πλεονασμός να αποτελούσε συνταγματικό ελάττωμα. Αφ' ης στιγμής, ωστόσο, κατανοήσουμε ότι ο κατάλογος των δικαιωμάτων δεν αποτελεί καταγραφή συγκεκριμένων και περιπτώσιολογικών εννόμων αξιώσεων, καθιερωμένων από φειδωλούς συντάκτες, αλλά αποτελεί μια δέσμευση σε ένα αφηρημένο ιδανικό δίκαιης διακυβερνήσεως, η ροπή αυτή στερείται νοήματος – όπως η πρόταση ότι το δικαίωμα θρησκευτικής συνειδήσεως και λατρείας δεν συναρτάται με την εν γένει ελευθερία ή ότι η προστασία των ελευθεριών ενός εκάστου δεν συναρτάται με την ισότητα.

Το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία κατέχει σημαντική θέση, όχι μόνον στην κατάστρωση του αμερικανικού Συντάγματος, αλλά γενικότερα στον δυτικό πολιτικό πολιτισμό. Το σπουδαιότερο γνώρισμα αυτού του πολιτισμού είναι η πίστη στην εξατομικευμένη ανθρώπινη

αξιοπρέπεια: ότι καθένας έχει το ηθικό δικαίωμα –και την ηθική ευθύνη– να αντιμετωπίζει κατά πρόσωπο τα πλέον κεφαλαιώδη ερωτήματα ως προς το νόημα και την αξία του βίου του, λογοδοτώντας στη συνείδηση και τις πεποιθήσεις του. Αυτή η παραδοχή υπήρξε, για παράδειγμα, ο μοχλός των κινημάτων της χειραφέτησης και της φυλετικής ισότητας. Τα ισχυρότερα επιχειρήματα κατά της δουλείας πριν από τον Εμφύλιο Πόλεμο, όπως και υπέρ της ίσης προστασίας μετά τη λήξη του, διατυπώθηκαν με όρους αξιοπρέπειας: τόσο οι εκκλησιαστικοί όσο και οι κοσμικοί υποστηρικτές της καταργήσεως της δουλείας θεωρούσαν ότι η στυγερότερη όψη της ήταν η στέρηση από τους δούλους του δικαιώματος να αποφασίζουν οι ίδιοι για τα θεμελιώδη αξιολογικά ζητήματα. Πράγματι, ο θεμέλιος λίθος της δυτικής δημοκρατίας –ότι το κράτος πρέπει να είναι δημοκρατικό και όχι δεσποτικό– ενσωματώνει τη δέσμευση σε αυτή την αντίληψη της αξιοπρέπειας. Η αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας, υπό ευρεία έννοια, ενσωματώνεται σε κάθε γνησίως δημοκρατικό πολιτισμό.

Εν τούτοις, θα ήθελα να προφυλαχθώ από μια παρερμηνεία αυτής της αρχής. Το επιχειρήμα μου δεν προϋποθέτει ότι όλοι είναι ή πρέπει να είναι αδιάφοροι, ως άτομα ή ως μέλη μιας πολιτικής κοινότητας, απέναντι στις επιλογές υποβολής σε άμβλωση των φίλων, γειτόνων και συμπολιτών ή απλώς των συνανθρώπων τους. Αντιθέτως, το επιχειρήμα μου αναδεικνύει μια σειρά λόγων γιατί δεν πρέπει να είναι αδιάφοροι. Οι προσωπικές επιλογές δημιουργούν από κοινού ένα ηθικό περιβάλλον που αναπόφευκτα επιδρά στον βίο των άλλων. Έτσι, η προσωπική μέριμνα ενός ατόμου για την ίδια του τη ζωή, καθώς και για εκείνη των τέκνων και των φίλων του, παρέχει λόγους προβληματισμού ως προς το πώς οι άλλοι, ακόμη και οι ξένοι, αντιμετωπίζουν την έμφυτη αξία της ανθρώπινης ζωής. Επί πλέον, η μέριμνά μας για την ευδοκίμηση της ζωής των ατόμων δεν περιορίζεται, βέβαια, στη μέριμνά μας για τον δικό μας βίο και τον βίο των οικείων μας, ούτε όμως και θα έπρεπε. Δεν επιθυμούμε οι άλλοι, ακόμη και οι ξένοι, να βιώσουν τις συμφορές που απευχόμαστε να μας τύχουν, ούτε και να περιέλθουν σε μαρασμό εξ αιτίας της ασωτείας τους.

Ωστόσο, οι πιο ισχυροί λόγοι που διαθέτουμε, για να επιθυμούμε να γίνεται σεβαστή από τους άλλους η εγγενής αξία της ανθρώπινης ζωής –κατά τον τρόπο που θεωρούμε ότι η ίδια η αξία υπαγορεύει– δεν απο-

τελεί επ' ουδενί εκδήλωση μέριμνας για τα συμφέροντα τα δικά μας ή των άλλων, αλλά μέριμνας για την αξία καθ' εαυτήν. Αν *δεν* θεωρούσαμε υπερβατικώς σημαντικό να μη εκμηδενίζεται η ανθρώπινη ζωή από τις αμβλώσεις, δεν θα είχαμε το είδος εκείνο δεσμεύσεως που το επιχείρημά μου προϋποθέτει ότι έχουν οι περισσότεροι. Γι' αυτό, βεβαίως, όσοι θεωρούν ότι σχεδόν όλες οι αμβλώσεις είναι ανήθικες δικαίως κινητοποιούνται με ζέση για την αντιμετώπιση του προβλήματος· όσοι δε φιλελεύθεροι θεωρούν αυτά τα άτομα παρανοϊκούς ζηλωτές, όχι απλώς στερούνται ευαισθησίας, αλλά σφάλουν.

Εν τούτοις, πρέπει να υποστηρίξουμε μετ' επιτάσεως την ανεξιθρησκία τόσο σε αυτό όσο και σε άλλα πεδία, στα οποία οι άνθρωποι αφιερώθηκαν με το ίδιο πάθος και τον ίδιο τρόπο, τα θεώρησαν δε τόσο σημαντικά, ώστε να διεξαγάγουν, όχι απλώς καθιστικές διαμαρτυρίες, αλλά πολέμους. Η ανεκτικότητα αποτελεί το τίμημα που έπρεπε να καταβάλουμε για χάρη της περιπέτειας της ελευθερίας. Είμαστε δεσμευμένοι, από αγάπη προς την ελευθερία και την αξιοπρέπεια, να διάγουμε τον βίο μας σε κοινότητες, στις οποίες καμμία ομάδα δεν θεωρείται ευφρέστερη, τόσο προσηλωμένη στην καλλιέργεια του πνεύματος ή πολυάριθμη, ώστε να λαμβάνει επί ουσιωδώς θρησκευτικών ζητημάτων τις κρίσιμες αποφάσεις για τον καθένα μας. Αν επιδεικνύουμε γνήσια μέριμνα για την πορεία του βίου των άλλων, πρέπει να αποδεχθούμε ότι αυτή, όταν δεν ευδοκιμούν οι σπόροι των πεποιθήσεών τους, δεν βαίνει καλώς, καθώς και ότι δεν συνεπικουρείται, αλλά διασπαθίζεται ο βίος τους, όταν τους επιβάλλονται αξίες που δεν δύνανται να αποδεχθούν παρά μόνο να υποκλιθούν ενώπιόν τους από φόβο ή φρόνηση.

Η ROE V. WADE ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ

Ας ρίξουμε, τώρα, μια φρέσκια ματιά στη σπουδαία και εριζόμενη απόφαση στην υπόθεση *Roe v. Wade*. Η απόφαση απεφάνθη επί τριών ζητημάτων. Πρώτον, επανεπιβεβαίωσε το συνταγματικό δικαίωμα των εγκύων στην αναπαραγωγική αυτονομία, κατέστησε δε σαφές ότι οι πολιτείες δεν έχουν άνευ ετέρου την εξουσία να απαγορεύσουν τις αμβλώσεις. Δεύτερον, αναγνώρισε ότι, εν τούτοις, οι πολιτείες έχουν νομιμοποιημένο συμφέρον να ρυθμίσουν τις αμβλώσεις. Τρίτον, δικαιολό-

γησε λεπτομερώς τη συνύπαρξη του δικαιώματος αυτού με το εν λόγω συμφέρον: κατέστησε, σε γενικές γραμμές, σαφές ότι δεν επιτρέπεται στις πολιτείες να απαγορεύσουν, για οποιονδήποτε λόγο, τις αμβλώσεις κατά το πρώτο τρίμηνο της κύησης, ότι τους επιτρέπεται να ρυθμίσουν τις αμβλώσεις κατά το δεύτερο τρίμηνο μόνον χάριν της προστασίας της υγείας της μητέρας και, τέλος, ότι δύνανται άνευ ετέρου να θέτουν εκτός νόμου τις αμβλώσεις, όταν το έμβρυο έχει εξελιχθεί σε βιώσιμο οργανισμό, δηλαδή, μόνον κατά το τρίτο τρίμηνο της κύησης. Πρέπει να διερευνήσουμε αυτές τις τρεις αποφάνσεις υπό το φως της μέχρι στιγμής επιχειρηματολογίας μας.

Το επιχείρημά μας επιβεβαιώνει το πρώτο σκέλος της *Roe*. Το κρίσιμο ζήτημα στη συνταγματική διαμάχη δεν αφορά στο αν το έμβρυο αποτελεί πρόσωπο, κατά την έννοια του Συντάγματος, αλλά στο αν οι πολιτείες έχουν τη νομιμοποιημένη εξουσία να υπαγορεύουν στους πολίτες τους πώς να εκφράζουν τον σεβασμό τους προς την έμφυτη αξία της ζωής. Δεδομένου ότι οποιαδήποτε έγκυρη ερμηνεία του Συντάγματος πρέπει να αναγνωρίζει την αρχή της αναπαραγωγικής αυτονομίας, οι πολιτείες δεν έχουν την εξουσία να απαγορεύσουν άνευ ετέρου τις αμβλώσεις.

Η *Roe* υπήρξε ορθή και στο δεύτερο σκέλος της. Οι πολιτείες έχουν νομιμοποιημένο συμφέρον να ρυθμίζουν τις επιλογές των πολιτών τους ως προς τις αμβλώσεις. Υπήρξε μυστηριώδες, τόσο στη *Roe* όσο και σε άλλες δικαστικές αποφάσεις, το περιεχόμενο αυτού του συμφέροντος, ωστόσο, κατορθώσαμε να το προσδιορίσουμε ως νομιμοποιημένο ενδιαφέρον στη διατήρηση ενός ηθικού περιβάλλοντος, εντός του οποίου οι αποφάσεις σε ζητήματα ζωής και θανάτου λαμβάνονται με σοβαρότητα και αντιμετωπίζονται με τη δέουσα ηθική βαρύτητα.

Υπήρξε όμως ορθή η *Roe* και στο τρίτο σκέλος της; Επιτρέπει άραγε η κατασκευή των τριμήνων να προαγάγουν οι πολιτείες τα νομιμοποιημένα συμφέροντά τους, προστατεύοντας παράλληλα το δικαίωμα της εγκύου στην αυτονομία; Η κατασκευή αυτή επικρίθηκε ως αυθαίρετη και εξαιρετικά αυστηρή, ακόμη και από νομικούς που παραδέχονται ότι ήταν αντισυνταγματικός ο νόμος του Texas, που κατέστησε ανενεργό η *Roe*, ο οποίος επέτρεπε τις αμβλώσεις μόνον για να σωθεί η ζωή της μητέρας. Γιατί το κριτήριο της βιωσιμότητας του εμβρύου είναι κρίσιμο; Έχουμε τη δυνατότητα να αναδιατυπώσουμε το ερώτημα αυτό με δύο

τρόπους. Πρώτον, γιατί πρέπει η βιωσιμότητα του εμβρύου να καθορίζει το πρωιμότερο στάδιο, στο οποίο οι πολιτείες νομιμοποιούνται να απαγορεύουν τις αμβλώσεις; Αν δύνανται να απαγορεύουν τις αμβλώσεις σε αυτό το στάδιο, γιατί να μη δύνανται νωρίτερα, όπως σαφώς επιθυμούν πολλοί πολίτες; Δεύτερον, γιατί πρέπει η βιωσιμότητα του εμβρύου να καθορίζει το όριο του δικαιώματος προστασίας της εγκύου; Αν οι πολιτείες δεν δύνανται να απαγορεύουν τις αμβλώσεις πριν από αυτό το σημείο, γιατί δύνανται να τις απαγορεύουν μετά;

Ξεκινώ από τη δεύτερη διατύπωση του ερωτήματος. Τί συμβαίνει κατά το χρονικό σημείο της βιωσιμότητας του εμβρύου, ώστε το δικαίωμα στην αναπαραγωγική αυτονομία να καθίσταται ασθενέστερο ή λιγότερο αποτελεσματικό; Δύο είναι οι πιθανές απαντήσεις. Πρώτον, κατά τον χρόνο της βιωσιμότητας του εμβρύου, όχι όμως και πολύ πριν από αυτόν, ο εγκέφαλος του έχει αναπτυχθεί επαρκώς, ώστε μια στοιχειώδης ικανότητα αισθήσεως του είναι πλέον διαθέσιμη²³. Εύλογα, λοιπόν, δύναται να υποστηριχθεί ότι το έμβρυο έχει δικά του συμφέροντα. Πρέπει να τονίσω ότι τούτο δεν σημαίνει ότι οι πολιτείες δύνανται να καταστήσουν το έμβρυο πρόσωπο από εκείνη τη στιγμή. Όπως υποστήριξα, το ερώτημα ποιός αποτελεί πρόσωπο κατά το Σύνταγμα πρέπει να διευθετηθεί σε εθνικό επίπεδο. Ωστόσο, οι πολιτείες δύνανται να προστατεύουν τα συμφέροντα ακόμη και πλασμάτων –για παράδειγμα, των ζώων– που δεν αποτελούν πρόσωπα κατά το Σύνταγμα, εφ' όσον, με τις ενέργειές τους, σέβονται τα συνταγματικά δικαιώματα των ανθρώπων. Συνεπώς, στο χρονικό σημείο της βιωσιμότητας του εμβρύου, το κράτος είναι σε θέση να επικαλεσθεί ένα νομιμοποιημένο ενδιαφέρον, ανεξάρτητο από το συμφέρον του να επιβάλει τη δική του αντίληψη για την ιερότητα της ζωής.

Δεύτερον, πριν από τη στιγμή της βιωσιμότητας του εμβρύου, η εγκύος έχει συνήθως στη διάθεσή της ένα ευρύ περιθώριο να αναστοχασθεί και να αποφασίσει αν είναι κατά τη γνώμη της προτιμότερο και ορθότερο να συνεχίσει την εγκυμοσύνη της ή να τη διακόψει. Μόνον ένας πολύ μικρός αριθμός αμβλώσεων πραγματοποιείται κατά το τρίτο τρίμηνο της κύησης – μόνο περί το 0,01%, ακόμη δε λιγότερο, αν αφαιρέσουμε τις αμβλώσεις εκτάκτου ανάγκης, προκειμένου να σωθεί η ζωή της μητέρας. Αληθεύει ότι ορισμένες γυναίκες –οι περισσότερες εξ αυτών πολύ νεαρές– αποκτούν επίγνωση της εγκυμοσύνης πολύ αργά,

ωστόσο αυτό είναι εξαιρετικά σπάνιο. Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, μια γυναίκα γνωρίζει εγκαίρως ότι είναι έγκυος, ώστε είναι σε θέση να λάβει μια ώριμη απόφαση προτού το έμβρυο καταστεί βιώσιμο. Κατ' αποτέλεσμα, οι πολιτείες δεν ενεργούν επιβαρυντικά, καθ' υπέρβαση του προσήκοντος μέτρου, ως προς το δικαίωμα επιλογής των περισσότερων γυναικών, προβλέποντας ότι πρέπει να αποφασίσουν πριν από το σημείο αυτό, εφ' όσον πράγματι προβάλλουν έναν σημαντικό δικαιολογητικό λόγο για την ορθότητα επιβολής της εν λόγω υποχρέωσης.

Αποτελεί σχεδόν καθολική παραδοχή ότι η αμβλώση γίνεται όλο και περισσότερο προβληματική, καθώς το έμβρυο τείνει να καταστεί βρέφος, όπως, αντιστοίχως, η διαφορά μεταξύ κύησης και βρέφους γίνεται όλο και περισσότερο ζήτημα που αφορά απλώς στη θέση που βρίσκονται παρά στο στάδιο της αναπτύξεώς τους. Αυτή η ευρέως διαδεδομένη αντίληψη στερείται ευλογοφάνειας, αν κάποιος δεχθεί ότι το ανεπίτρεπτο των αμβλώσεων εξαρτάται μόνον από το αν το έμβρυο αποτελεί πρόσωπο από τη στιγμή της συλλήψεώς του. Ωστόσο, η παραδοχή αυτή είναι αναπόφευκτη, αφ' ης στιγμής αντιλαμβανόμαστε ότι οι αμβλώσεις είναι ανεπίτρεπτες, όταν τυχαίνει να είναι, διότι προσβάλλουν την ιερότητα της ανθρώπινης ζωής. Η προσβολή αυτής της αξίας καθίσταται βαρύτερη, όταν η εκμηδενιζόμενη ζωή βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο – όταν είναι μεγαλύτερες οι φυσικές και οι ανθρώπινες επενδύσεις σε αυτήν. Στη σπάνια περίπτωση που μια γυναίκα είχε πραγματική ευχέρεια να υποβληθεί σε αμβλώση σε ένα πρώιμο στάδιο της εγκυμοσύνης της, οπότε σχεδόν κατά κοινή ομολογία η προσβολή είναι πολύ ηπιότερη, αλλά τελικά αποφασίζει να υποβληθεί σε αυτήν λίγο πριν από την ολοκλήρωσή της, κάλλιστα ενδέχεται να θεωρηθεί ότι αδιαφορεί για το ηθικό και κοινωνικό νόημα της ενέργειάς της. Η κοινωνία δικαιούται, αν τα μέλη της το αποφασίσουν, να προστατεύσει τον πολιτισμό της από μια αδιαφορία τέτοιου είδους, εφ' όσον τα μέσα που προκρίνει δεν περιορίζουν το δικαίωμα επιλογής των εγκύων. Πολλοί θεωρούν ότι η κοινωνία, όχι απλώς δικαιούται, αλλά ότι υπέχει μια σοβαρή ευθύνη να ενεργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο.

Συνδυαζόμενες οι δύο αυτές απαντήσεις, προσφέρουν –θεωρώ– μια πειστική εξήγηση γιατί το κράτος δικαιούται να απαγορεύσει τις αμβλώσεις, τηρουμένων ορισμένων εξαιρέσεων, μετά τον έκτο μήνα της κύησης. Ωστόσο, απαντούν άραγε και στο ερώτημα που τίθεται από

την άλλη κατεύθυνση; Γιατί δεν επιτρέπεται στο κράτος να απαγορεύσει τις αμβλώσεις σε πρωιμότερο στάδιο; Ναι μεν το κεντρικό νευρικό σύστημα του εμβρύου δεν έχει επαρκώς αναπτυχθεί πριν, κατά προσέγγιση, από αυτό το χρονικό σημείο που αποκτά κάποια ικανότητα αισθήσεως, ωστόσο, γιατί πρέπει τούτο να είναι αποφασιστικό; Δεν θα είχαν άραγε οι γυναίκες επαρκές περιθώριο να ασκήσουν το δικαίωμά τους στην αυτονομία, αν τους απαγορευόταν η άμβλωση μετά τον πέμπτο, τον τέταρτο ή τον τρίτο μήνα;

Ο Δικαστής Blackmun επέλεξε ένα χρονικό σημείο της κηρύσεως που θεώρησε ότι είναι καταφανώς τόσο προχωρημένο, ώστε να παρέχει στην έγκυο ένα ακριβοδίκαιο περιθώριο για να ασκήσει, υπό κανονικές συνθήκες, το δικαίωμά της, αυτή δε η επιλογή του απέκτησε, όπως προανέφερα, εξέχουσα σημασία για δύο προσθέτους λόγους: η βιωσιμότητα, κατά τα πλέον ασφαλή επιστημονικά δεδομένα, σημαίνει ένα απαραίτητο χρονικό σημείο, από το οποίο μας επιτρέπεται να θεωρήσουμε ότι το έμβρυο έχει δικά του συμφέροντα και, επί πλέον, η ίδια αποτελεί την ένδειξη ότι η φυσική ανάπτυξή του έχει προχωρήσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε κάθε εσκεμμένη παράταση της προθεσμίας μετά αυτό το χρονικό σημείο φαίνεται ότι καταφρονεί την έμφυτη αξία της ανθρώπινης ζωής. Αυτοί οι τρεις παράγοντες από κοινού συνηγόρησαν στην επιλογή της βιωσιμότητας του εμβρύου ως του πλέον ενδεδειγμένου σημείου, κατά το οποίο οι πολιτείες βασίμως δύνανται να προβάλλουν το παράγωγο ενδιαφέρον τους για την προστασία των συμφερόντων του εμβρύου, καθώς και το δικό τους αυτοτελές ενδιαφέρον ευθύνης. Πράγματι, ενδεχομένως ο Blackmun να είχε επιλέξει, προς τον ίδιο σκοπό, ένα κατά τι προγενέστερο στάδιο της κηρύσεως. Μολονότι ένα προγενέστερο στάδιο δεν θα ήταν και το πλέον ενδεδειγμένο, ενδέχεται να γινόταν αποδεκτό, εφ' όσον ήταν επαρκώς προχωρημένο, ώστε να παρέχει στην έγκυο το κατάλληλο χρονικό περιθώριο να ασκήσει το δικαίωμα διακοπής μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, υπό την προϋπόθεση ότι θα προβλέπονταν γνήσιες εξαιρέσεις για τις γυναίκες που αγνοούσαν την εγκυμοσύνη τους. Ωστόσο, αν και θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή και μια κατά τι διαφορετική κατασκευή από εκείνη που σχεδίασε ο Blackmun, κάτι τέτοιο δεν θα αποτελούσε επιχείρημα υπέρ της ανατροπής της κατασκευής του στη σημερινή συγκυρία. Μια τόσο σημαντική δικαστική απόφαση δεν πρέπει να ανατραπεί, ύστερα από

είκοσι και πλέον έτη, εκτός αν ήταν προδήλως εσφαλμένη, η απόφασή του όμως δεν είναι προδήλως εσφαλμένη.

Το 1992, τούτον τον λόγο επικαλέσθηκαν στην κρίσιμη γνώμη τους οι τρεις δικαστές της *Casey* προς επιβεβαίωση της *Roe*: επεσήμαναν ότι είναι τόσο πολύ μεγάλος ο αριθμός των ατόμων που έχουν βασισθεί στην εν λόγω απόφαση, ώστε δεν είναι πλέον επιτρεπτή η ανατροπή της. Ωστόσο, στην ίδια γνώμη τους προσέθεσαν το αποφασιστικό επιχείρημα ότι ο «πυρήνας» της *Roe* ήταν ορθός —πράγματι, ανέπτυξαν ένα πειστικότερο επιχείρημα από εκείνο του Blackmun το 1973 για την υποστήριξη του δικαιώματος στην αναπαραγωγική αυτονομία, αυτό δε το επιχείρημα συναρμολογείται, σε πολλά καίρια σημεία του, με το επιχείρημα που εξετάζουμε σε αυτό το βιβλίο²⁴. Παρ' ότι οι τρεις δικαστές δεν αναφέρθηκαν στην ιδέα του ιερού, ένα μεγάλο μέρος των όσων ισχυρίσθηκαν παρέπεμπε σε αυτήν την έννοια: ισχυρίσθηκαν, για παράδειγμα, ότι ο κόσμος εναντιώνεται στις αμβλώσεις, διότι θεωρεί ότι δεν είναι συμβατές με τον προσήκοντα «σεβασμό στο θαύμα της δημιουργίας»²⁵. Κατέστησαν όμως σαφές ότι οι πολιτείες δεν δικαιούνται να επιβάλουν μια επίσημη άποψη για τις αμβλώσεις, διότι «στην καρδιά της ελευθερίας βρίσκεται το δικαίωμα καθενός να σχηματίζει τις δικές του αντιλήψεις ως προς την ύπαρξη, το νόημα, το σύμπαν και το μυστήριο της ανθρώπινης ζωής». Σε κάθε κοινωνία δεσμευμένη στην ελευθερία —τόνισαν— τέτοιες αποφάσεις επαφίενται στη συνείδηση του ατόμου, διότι «οι πεποιθήσεις σε τέτοια ζητήματα θα αδυνατούσαν να καθορίσουν τα γνωρίσματα ενός προσώπου, αν σχηματίζονταν υπό τον εξαναγκασμό του κράτους». Στην εν λόγω γνώμη τους, οι θρησκευτικές νύξεις ήταν διάσπαρτες, αναφέρονταν δε, όχι μόνο στον σεβασμό προς τη δημιουργία και το μυστήριο της ζωής, αλλά και στις «πνευματικές προσταγές» προς τις γυναίκες. Αυτό αποτελεί μια περαιτέρω απόδειξη ότι η Πρώτη Τροποποίηση και η ρήτρα της προσήκουσας διαδικασίας, στην οποία στηρίχθηκε ρητώς η γνώμη τους, τελούν σε σχέση ευρείας επαλληλίας: η επιχειρηματολογία που οι ίδιοι επικαλούνται προς επίρρωση του ισχυρισμού τους περί προσήκουσας διαδικασίας συνηγορεί και υπέρ του επιχειρήματος περί θρησκευτικής ελευθερίας, το οποίο προδιέγραφα.

Η απόφαση *Casey* υπήρξε σημαντική, διότι ανέδειξε πλέον κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο την κρισιμότητα του ζητήματος των αμβλώσεων για την ίδια την ιδέα των ελευθεριών. Το ερώτημα κατά πόσον το κρά-

τος νομιμοποιείται να επιβάλει στα άτομα συλλογικές αντιλήψεις ως προς πνευματικά ζητήματα είναι εξαιρετικά κρίσιμο, όχι μόνο για την Αμερική, αλλά και για κάθε έθνος αφοσιωμένο στην ελευθερία. Δεν προξενεί εντύπωση το γεγονός ότι η αμερικανική νομοθεσία αφήνει τις γυναίκες περισσότερο ελεύθερες να ακολουθήσουν τη δική τους συνείδηση από ό,τι η νομοθεσία πολλών άλλων εθνών, δεδομένου ότι ο ισχύων κατάλογος των δικαιωμάτων προσδίδει μεγαλύτερη έμφαση στην ατομική ελευθερία, ιδίως σε ό,τι άπτεται της συνειδήσεως και του ιερού, από ό,τι οποιοδήποτε άλλο σύνταγμα. Η *Roe v. Wade* παραμένει όμως επισφαλής: η απόφαση θα ανατραπεί, αν έστω και ένας νεοδιορισθείς δικαστής κρίνει ότι πρέπει να ανατραπεί. Κάτι τέτοιο θα αποτελούσε μια ζοφερή ημέρα για τη συνταγματική ιστορία της Αμερικής, διότι θα σήμαινε ότι δεν είναι πλέον επαρκώς εξασφαλισμένη για τους Αμερικανούς πολίτες η ελευθερία τους να ακολουθούν τις ώριμες πεπειθήσεις τους στις πλέον προσωποπαγείς, βαθύτατα συνειδησιακές και θρησκευτικές επιλογές, στις οποίες πολλοί από αυτούς προτίθενται να προβούν.

ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΥΡΙΟ

Η απόφαση, ωστόσο, του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην *Casey* μείωσε τον κίνδυνο να εμφανισθεί αυτή η ζοφερή ημέρα στο εγγύς μέλλον: αν και η τύχη της *Roe* εξαρτάται από την ψήφο ενός μόνου μέλους του Ανωτάτου Δικαστηρίου, φαίνεται πλέον πιθανότερο να επιβιώσει. Ο Πρόεδρος Clinton άφησε να εννοηθεί ότι, σε περίπτωση που χρεύσουν θέσεις κατά τη διάρκεια της θητείας του, θα διορίσει μόνο δικαστές που υποστηρίζουν αυτή την απόφαση, ώστε, έστω και εκ των υστέρων, φαίνεται ότι μετά τη *Casey* οι περισσότεροι νομικοί έχουν πια αποδεχθεί ότι κάποιο συνταγματικό δικαίωμα στην άμβλωση θα παραμείνει σε ισχύ στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα πλέον σοβαρά νομικά επιχειρήματα κατά τα αμέσως επόμενα έτη θα αφορούν πιθανότατα αντιπαραθέσεις ως προς το αν κάποια ρύθμιση υπηρετεί τον επιτρεπτό κρατικό στόχο της ευθύνης ή τον ανεπίτρεπτο του εξαναγκασμού. Ορισμένα από αυτά τα επιχειρήματα θα μείνουν μετέωρα, εν όψει ενός νομοσχεδίου (του *Freedom Of Choice Act*), το οποίο εκκρεμεί ενώπιον του Κογκρέσου και είχε σχεδιασθεί για να προστατεύσει το δικαίωμα των

γυναικών στην άμβλωση, αν ανατρεπόταν η *Roe*, αναμένεται δε η άσκηση πιέσεων από τους υποστηρικτές του νομοσχεδίου, προκειμένου να παρεμποδισθούν οι πολιτείες να ρυθμίσουν τις άμβλώσεις κατά τρόπο που επιτρέπεται από την *Casey*. Ακόμη και αν υπερψηφισθεί το νομοσχέδιο, ωστόσο, ορισμένες πολιτείες θα επιχειρήσουν να υιοθετήσουν ρυθμίσεις, τις οποίες είτε δεν προβλέπει είτε δεν απαγορεύει η απόφαση, ώστε το Ανώτατο Δικαστήριο θα κληθεί εκ νέου να αποφανθεί αν πρόκειται για νομιμοποιημένες ρυθμίσεις που προάγουν την ευθύνη, ή για μη νομιμοποιημένες απόπειρες εξαναγκασμού. Όπως ανέφερα, κατά τη γνώμη των τριών δικαστών στην *Casey*, ο αποφασιστικός δικαστικός έλεγχος αφορά στο αν ο σκοπός ή το αποτέλεσμα των ρυθμίσεων έγκειται στην πρόκληση μιας «υπερβαίνουσας το προσήκον επιβαρύνσεως» της εγκύου που επιλέγει την άμβλωση, θέτοντας «ουσιαστικά προσκόμματα» σε αυτήν την επιλογή.

Δεν χωρεί σχεδόν καμμία αμφιβολία ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να βελτιώσει αυτόν τον έλεγχο, καθότι οι πολιτείες θα υιοθετήσουν μια πληθώρα περιορισμών που θα προσεγγίζουν την απόλυτη απαγόρευση των άμβλώσεων, ώστε θα κληθεί να αποφανθεί εκ νέου ποιός από αυτούς είναι σύμφωνος προς το Σύνταγμα και ποιός όχι. «Η μη προσήκουσα επιβάρυνση» αποτελεί μια ακόμη αφηρημένη έννοια, όπως η «προσήκουσα διαδικασία» και η «ίση προστασία», γι' αυτό θα απαιτηθούν αξιολογήσεις και ηθικές δεσμεύσεις για την ορθή εφαρμογή της. Δεδομένου ότι το δικαίωμα των γυναικών στην αναπαραγωγική αυτονομία είναι θεμελιώδες, πρέπει να θεωρήσουμε μη προσήκοντα έναν περιορισμό που καθιστά την άσκηση του δικαιώματος αυτού σχεδόν αδύνατη για ορισμένες γυναίκες, όπως ακριβώς έκριναν οι τρεις δικαστές ότι συνέβη στην Pennsylvania με την υποχρέωση ενημερώσεως του συζύγου. Ωστόσο, ακόμη και ένας περιορισμός που δεν καθιστά πρακτικά ανέφικτη την άμβλωση για οποιαδήποτε έγκυο, αλλά τόσο δαπανηρή ή δυσεπίτευκτη, ώστε να αποτρέπει ορισμένες, που την έκριναν κατόπιν ωρίμου σκέψεως ως επιθυμητή, να την επιλέξουν, και πάλι πρόκειται για την επιβολή μιας «υπερβαίνουσας το προσήκον» επιβαρύνσεως, εφ' όσον διαπιστώνεται, κατόπιν αντεξετάσεως των δεδομένων, ότι *σχεδιάσθηκε* ακριβώς για να επιφέρει αυτή τη συνέπεια. Δεν έχει, βέβαια, νόημα για τους δικαστές να ερευνήσουν τα κίνητρα που είχαν τα μέλη του πολιτειακού νομοθετικού σώματος που υπερψήφισαν

τον συγκεκριμένο νόμο. Το ζήτημα αν ένας νόμος έχει ορισμένο σκοπό είναι ζήτημα ερμηνείας, όχι εφηρμοσμένης ψυχολογίας: αποτελεί ζήτημα αξιολογικό αν είναι ερμηνευτικά νοητή η απόδοση σκοπού σε έναν νόμο, λαμβανομένων υπ' όψιν των συνεπειών του, καθώς και των επίσημων δηλώσεων, προ και κατά την ψήφισή του, εκείνων που τον πρότειναν και τον υποστήριξαν²⁶.

Οι δικαστές που καλούνται να αποφανθούν αν κάποιες ρυθμίσεις των αμβλώσεων έχουν σκοπό εξαναγκασμού, πρέπει να λάβουν υπ' όψιν τους τρία στοιχεία: σε ποιο βαθμό προσδοκάται βάσιμα ότι ο περιορισμός θα καταστήσει περισσότερο ώριμη και υπεύθυνη τη διαβούλευση της εγκύου ως προς την επιλογή της αμβλώσεως, τον κίνδυνο να παρεμποδισθούν ορισμένες γυναίκες να υποβληθούν σε αμβλώση, αν και την έχουν με υπευθυνότητα επιλέξει, καθώς και την πιθανότητα να ήταν εφικτή η επιθυμητή ενίσχυση της υπευθυνότητας, κατά την επιλογή της αμβλώσεως, με λιγότερο επαχθείς καταναγκαστικές συνέπειες. Από αυτή τη σκοπιά, φαίνεται ότι η απόφαση *Casey*, η οποία έκρινε επιτρεπτή την εκδοχή της Ρεννσάλβανια ως προς την υποχρεωτική περίοδο αναμονής, είναι εκτεθειμένη σε αντίλογο. Κάποιες γυναίκες από την Ρεννσάλβανια ίσως επανεξετάσουν την επιλογή τους να υποβληθούν σε αμβλώση κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής περιόδου αναμονής, ωστόσο, φαίνεται αμφίβολο αν θα το πράξουν οι περισσότερες. Είναι σαφώς επιθυμητές οι περίοδοι αναμονής πριν από τη λήψη ορισμένων αποφάσεων—όπως της αγοράς όπλου ή της επιλογής μιας ιατρικώς υποβοηθούμενης αυτοκτονίας, εφ' όσον είναι νομικώς επιτρεπτή. Ωστόσο, όπως είναι το πιθανότερο, οι πλείστες από όσες επιθυμούν να υποβληθούν σε αμβλώση, θα έχουν αναστοχασθεί επί μακρόν τις συνέπειες του εγχειρήματός τους—κάποιες θα τις έχουν εναγωνίως αναλογισθεί—συνεπώς, η περίοδος αναμονής μιας μόνης ημέρας είναι απίθανο να τις οδηγήσει να εμβαθύνουν περαιτέρω στο ζήτημα. Υπάρχουν πολύ καλύτερες μέθοδοι, προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι γυναίκες να αναστοχασθούν την επιλογή της αμβλώσεως και να κατανοήσουν την ηθική βαρύτητά της—όπως η παροχή οικονομικής βοήθειας στις άπορες μητέρες, προκειμένου αυτές, στη διάρκεια της κήσεως, να είναι σε θέση να επιλέξουν μεταξύ της συνεχίσεως ή της διακοπής της, επί τη βάσει άλλων λόγων παρά, για παράδειγμα, από οικονομική ανάγκη.

Από την άλλη πλευρά, η καθιέρωση υποχρεωτικών περιόδων αναμο-

νής ενέχει τον κίνδυνο ότι πολλές γυναίκες, ιδίως οι άπορες, ακόμη και αν έχουν αναστοχασθεί σε βάθος τί επιτάσσει για τις ίδιες ο σεβασμός προς την ιερότητα της ζωής και έχουν επιλέξει να υποβληθούν σε αμβλώση, θα αποτραπούν να την πραγματοποιήσουν. Όσες διαμένουν σε μεγάλη απόσταση από μια κλινική αμβλώσεων, όπως πολλές από αγροτικές περιοχές, θα υποχρεωθούν να περιμένουν 24 ώρες μετά την πρώτη επίσκεψή τους στην κλινική, να επωμισθούν τα έξοδα δύο ίσως δαπανηρών μεταβάσεων αντί μιας, να δικαιολογήσουν τα δύο ταξίδια τους σε εκείνους που οι ίδιες ενδέχεται να μη θέλουν να πληροφορηθούν την υποβολή τους σε αμβλώση και, τέλος, να αντέξουν να διασχίσουν δύο φορές τους «υπέρ της ζωής» διαδηλωτές έξω από την κλινική. Αυτό το προαπαιτούμενο πράγματι θα απέτρεπε ορισμένες γυναίκες, που θα επιθυμούσαν να υποβληθούν σε αμβλώση, να την πραγματοποιήσουν. Επί πλέον, η Ρεννσάλβανια είχε τη δυνατότητα να επιτύχει το ίδιο ουσιαστικά αποτέλεσμα, να ενθαρρύνει τις γυναίκες να αναστοχασθούν πριν από την υποβολή τους σε αμβλώση, με τρόπο που να μη επιφέρει τις προηγούμενες συνέπειες: για παράδειγμα, θα μπορούσε να επιτρέψει στους ιατρούς να παρέχουν τηλεφωνικώς την απαραίτητη ενημέρωση μία ημέρα πριν από την προγραμματισμένη αμβλώση.

Κατά συνέπειαν, ο νόμος της Ρεννσάλβανια φαίνεται ότι αποτυγχάνει στον έλεγχο που υιοθέτησαν οι ίδιοι τρεις δικαστές—οι Δικαστές Ο' Κορνορ, Kennedy και Souter—οι οποίοι τον έκριναν όμως ως σύμφωνο προς το Σύνταγμα, ενώ είναι αξιοσημείωτο ότι οι ίδιοι είχαν προβληματισθεί ως προς αυτό το ενδεχόμενο. Υποστήριξαν ότι τους «απασχολούσε» το επιχείρημα ότι ο νόμος θα ενεργούσε αποτρεπτικά σε πολλές γυναίκες: τόνισαν ότι το περιφερειακό δικαστήριο δεν είχε διαπιστώσει ότι η υποχρεωτική περίοδος αναμονής έθετε «ουσιαστικά προσκόμματα», άφησαν όμως να εννοηθεί ότι μια τέτοια διαπίστωση θα μπορούσε να γίνει κάλλιστα σεβαστή σε μια επόμενη υπόθεση. (Ωστόσο, τον Δεκέμβριο του 1992, το Δικαστήριο αρνήθηκε να αναιρέσει μια απόφαση κατώτερου δικαστηρίου, η οποία δέχθηκε την καθιέρωση από το Mississippi υποχρεωτικής εικοσιτετράωρης περιόδου αναμονής²⁷).

Οι γνώμες των Δικαστών στην *Casey* παρέχουν άραγε λόγους για να επανεξετασθεί η επί μακρόν κρατούσα άποψη του Ανωτάτου Δικαστηρίου ότι το κράτος, αν και παρέχει γενική και πλήρη περίθαλψη στις

άπορες, δύναται, παρά ταύτα, να τους αρνηθεί την κάλυψη των δαπανών υποβολής τους ακόμη και σε μια θεραπευτική άμβλωση; Όπως κατέστησε σαφές το Δικαστήριο, αληθεύει ότι η απαγόρευση των αμβλώσεων διαφέρει κατά πολύ από την άρνηση καλύψεως των δαπανών της. Ουδείς έχει συνταγματική αξίωση να συνεισφέρει το κράτος στις δαπάνες οποιασδήποτε ιατρικής επεμβάσεως –το κράτος έχει συνταγματικώς την ευχέρεια να αποφασίσει να καλύψει, για παράδειγμα, τις δαπάνες της αιμοκαθάρσεως, αλλά όχι της μεταμοσχεύσεως καρδιάς, ή να εξαιρέσει την ψυχιατρική φροντίδα από ένα κατά τα λοιπά πλήρες πρόγραμμα ιατρικής περιθάλψεως. Τέτοιες αποφάσεις, ασχέτως της ορθότητάς τους ή μη, ανήκουν στο πεδίο της ευθύνης που υπέχει το κράτος ως προς την κατανομή των πόρων, σύμφωνα με συλλογικές αποφάσεις πολιτικής προτεραιότητας. Εν τούτοις, οι ομοσπονδιακές και πολιτειακές ρυθμίσεις που εξαιρούν τις αμβλώσεις από τα προγράμματα γενικής υγειονομικής περιθάλψεως αποτελούν διακριτό ζήτημα, διότι είναι κατά τέτοιον τρόπο σχεδιασμένες, ώστε να επενεργούν στις επιλογές των ενδιαφερομένων, καθώς και στο ποιός καλύπτει τη δαπάνη τους. Όπως επεσήμανε το ίδιο το Ανώτατο Δικαστήριο, στην απόφαση που έκρινε συνταγματική την εν λόγω πολιτική, «[η] τροπολογία του Hyde, όπως και οι ρυθμίσεις του Connecticut ως προς την ιατρική πρόνοια... ενθαρρύνουν, με την άνιση οικονομική ενίσχυση των αμβλώσεων και άλλων ιατρικών υπηρεσιών, εναλλακτικές επιλογές, θεωρούμενες ως επωφελείς για το δημόσιο συμφέρον»²⁸.

Το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα ότι αυτή η επίσημη απόπειρα να παρακινηθούν οι πολίτες να ακολουθήσουν τις κοινωνικά παραδεδεγμένες αντιλήψεις για τις αμβλώσεις ισοδυναμεί με ευνοϊκή μεταχείριση ενός συνόλου θρησκευτικών αξιών σε βάρος άλλων. Ωστόσο, εξέλαβε το επιχείρημα αυτό στην εσφαλμένη εκδοχή που προδιέγραψε: υποστήριξε ότι δεν νοείται να στερηθεί το κράτος την εξουσία να τιμωρεί την κλοπή, επειδή την καταδικάζουν και οι ιουδαίοχριστιανικές θρησκείες. Το Δικαστήριο δεν εξέτασε, ωστόσο, το πολύ διαφορετικό επιχείρημα που ανέπτυξε σε αυτό το κεφάλαιο: ότι, επειδή οι αντιλήψεις ως προς τις αμβλώσεις ερείδονται σε διστάμενες ερμηνείες μιας κοινής πίστεως στην ιερότητα της ανθρώπινης ζωής, αποτελούν αφ' εαυτών ουσιωδώς θρησκευτικές πεποιθήσεις. Αν αληθεύει κάτι τέτοιο, η απόφαση του κράτους να μη επιδοτεί ιατρικώς επιβεβλημένες αμ-

βλώσεις, επικαλούμενη ότι τέτοιες αμβλώσεις δεν είναι προς το «δημόσιο συμφέρον», επιβάλλει ουσιαστικά μία και μόνη ερμηνεία της ιερότητας της ζωής ως επίσημο δόγμα της κοινότητας, πράγμα που εγείρει σε σχέση με την Πρώτη Τροποποίηση ένα κατά πολύ σοβαρότερο ζήτημα από ό,τι αναγνώρισε το Δικαστήριο. Παρ' ότι, όπως τόνισα, η εν λόγω από κοινού γνώμη στην Casey δεν μνημόνευσε σαφώς τη θρησκεία ή την Πρώτη Τροποποίηση, διασαφήνισε ότι οι αντιλήψεις των ατόμων ως προς τις αμβλώσεις συνυφαίνονται με τις πεποιθήσεις τους ως προς την «την ύπαρξη, το νόημα, το σύμπαν και το μυστήριο της ανθρώπινης ζωής» και ότι «οι πεποιθήσεις σε τέτοια ζητήματα θα αδυνατούσαν να καθορίσουν τα γνωρίσματα ενός προσώπου, αν σχηματίζονταν υπό τον εξαναγκασμό του Κράτους».

Ιδίως σε μια εποχή όπου, αφ' ενός το κράτος εμπλέκεται εκ των πραγμάτων στη χρηματοδότηση της ιατρικής περιθάλψεως, αφ' ετέρου πολλές γυναίκες, που θεωρούν την υποβολή σε άμβλωση ιδιαίτερα σημαντική για αυτές, αδυνατούν να υποβληθούν σε μια ασφαλή άμβλωση χωρίς οικονομική βοήθεια, η στέρηση αυτής της συνδρομής, με σκοπό την παρακίνηση των γυναικών σε «εναλλακτικές επιλογές», φέρει αρκούντως τη φύση εξαναγκασμού, ώστε οι παλαιότερες αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου που δέχθηκαν την τροπολογία του Hyde, καθώς και παρόμοιους πολιτειακούς νόμους, είναι πλέον καιρός να αναθεωρηθούν. Θα μπορούσε να αντιτείνει κανείς ότι, αν το κράτος επιδοτήσει τις αμβλώσεις, θα αντλήσει πόρους από τη φορολογία εκείνων που θεωρούν ότι οι αμβλώσεις προσβάλλουν την ιερότητα της ζωής, με αποτέλεσμα να τους στερεί την ελεύθερη άσκηση των *δικών τους* ουσιωδώς θρησκευτικών πεποιθήσεων, ή, ομοίως, ότι η άρνηση καλύψεως των δαπανών των αμβλώσεων αποτελεί τον μόνο τρόπο για να παραμείνει το κράτος ουδέτερο στο ζήτημα αυτό. Ωστόσο, η χρηματοδότηση της ιατρικής περιθάλψεως ατόμων, οι θρησκευτικές πρακτικές των οποίων θεωρούνται από ορισμένους φορολογουμένους προσβλητικές, δεν αποστειρεί τη θρησκευτική ελευθερία αυτών των φορολογουμένων περισσότερο από ό,τι η χρήση ενός δημοτικού πυροσβεστικού οχήματος για την κατάσβεση μιας πυρκαϊάς σε μια εκκλησία, την οποία επίσης τυχαίνει να μη επικροτούν, γι' αυτό θα ήταν γελοίο να ερμηνεύαμε την πολιτική για μια πλήρη κάλυψη της ιατρικής περιθάλψεως κατά την κυοφορία, περιλαμβανομένης της υποβολής σε άμβλωση και του τοκετού, ωσάν να εκ-

φράζει μια προκατάληψη σε βάρος τους. Πράγματι, η νομολογία του Δικαστηρίου ως προς την επιδότηση των αμβλώσεων είναι βαθιά ριζωμένη στον ιστορικό χρόνο, πράγμα που συνηγορεί υπέρ της διατηρήσεώς της. Ωστόσο, η Casey σήμανε, όχι απλώς μια εκ νέου κατάφαση της *Roe v. Wade*, αλλά και μια αλλαγή στο σκεπτικό του Δικαστηρίου ως προς την ορθότητα της *Roe*, η δε αξία της συνταγματικής ακεραιότητας επιτάσσει ενδεχομένως την επανεξέταση πολλών από τις αποφάσεις που εκδόθηκαν πριν από την έκθεση αυτού του νέου σκεπτικού.

Την επαύριον της ορκωμοσίας του, ο Πρόεδρος Clinton, εκφράζοντας την αποφασιστικότητά του να αποσυρθεί τη λήψη αποφάσεων επί ζητημάτων υγειονομικής περιθάλψεως από την πολιτική διαμάχη για τις αμβλώσεις, ανέτρεψε μια σειρά πολιτικών που είχαν υιοθετήσει οι διακυβερνήσεις των Reagan και Bush. Ο Clinton ανακάλεσε τον «κανόνα της σιωπής» που απαγόρευε σε ορισμένα μέλη του προσωπικού κλινικών, οι οποίες χρηματοδοτούνταν με ομοσπονδιακούς πόρους, να συμβουλευούν ή ακόμη και να αναφέρονται σε ζητήματα αμβλώσεων, ήρε τους περιορισμούς στην ομοσπονδιακή επιχορήγηση της έρευνας ως προς την ιατρική χρήση εμβρυϊκών ιστών, επέτρεψε την πραγματοποίηση αμβλώσεων σε υπεράκτια στρατιωτικά νοσοκομεία και κατήργησε τους περιορισμούς που αφορούσαν στη χρήση των εισφορών προς τα Ηνωμένα Έθνη για την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε ζητήματα αμβλώσεων²⁹. Εν τούτοις, άλλα νομικά ζητήματα θα συνεχίσουν να έχουν μεγάλο πρακτικό αντίκτυπο στις γυναίκες που προτίθενται να υποβληθούν σε άμβλωση. Επί αρκετά έτη, οι ομοσπονδιακοί δικαστές εξέδιδαν διαταγές κατά των μελών της οργανώσεως *Operation Rescue*, καθώς και άλλων οργανώσεων εναντίον των αμβλώσεων που κατέφευγαν στη βία, προκειμένου να εκφοβίσουν τις γυναίκες που εισέρχονταν σε κλινικές αμβλώσεων. Οι δικαστές αυτοί στηρίχθηκαν σε έναν ομοσπονδιακό νόμο του 1871, τον *Ku Klux Klan law*, ο οποίος τιμωρούσε συνωμοσίες για την αποστέρηση της ίσης έννομης προστασίας από «οποιοδήποτε πρόσωπο ή ομάδα προσώπων». Το Ανώτατο Δικαστήριο ερμήνευε επί μακρόν αυτήν τη διάταξη ως απαγορεύουσα τις συνωμοσίες που υποκινούνταν από την αποκαλούμενη από το Δικαστήριο, «ταξική, εμπαιχτική πρόθεση δυσμενούς μεταχείρισεως», ωστόσο, τον Ιανουάριο του 1993, στην απόφαση *Bray v. Alexandria Women's*

Health Clinic, το Δικαστήριο απεφάνθη με έξι προς τρεις ψήφους ότι ο νόμος δεν εφαρμοζόταν στην περίπτωση των οργανωμένων βιαιοπραγιών έξω από κλινικές αμβλώσεων, διότι, όπως εξήγησε ο Δικαστής Scalia, υπάρχουν «κοινοί και αξιοσέβαστοι» λόγοι εναντιώσεως προς τις αμβλώσεις που δεν περιλαμβάνουν κανενός είδους μίσος προς τις γυναίκες ως κοινωνική κατηγορία³⁰. Αυτό είναι όντως αληθές, αλλά εξ ίσου αληθές είναι ότι βίαιες οργανώσεις εναντίον των αμβλώσεων ελαύνονται από μια «εμπαιχτική πρόθεση δυσμενούς μεταχείρισεως» κατά μιας συγκεκριμένης ομάδας γυναικών, όχι εξ αιτίας της φυλής ή του φύλου τους, αλλά εξ αιτίας των ουσιωδώς θρησκευτικών ή πνευματικών πεποιθήσεών τους, κάθε δε εύλογη ερμηνεία των αρχών που δικαιολογούν την ισχύ του *Ku Klux Klan law* στο σύγχρονο ομοσπονδιακό σύστημα θα δεχόταν ότι αυτή η μορφή δυσμενούς μεταχείρισεως υπάγεται στο πνεύμα αυτού του νόμου.

Ορισμένοι δικαστές εξέφρασαν την ανησυχία ότι η εφαρμογή αυτού του νόμου στην προκειμένη περίπτωση θα σήμαινε ότι ένας μεμονωμένος νόμος της μετεμφυλιακής εποχής της Ανοικοδομήσεως ενεργοποιείται στη σημερινή συγκυρία, προκειμένου να μεταφέρει στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση μια ευρύτατη ποινική και αστική δικαιοδοσία που ανήκε παραδοσιακά στις πολιτείες. Ωστόσο, αυτή η επιφύλαξη προδίδει μια υπέρμετρη αυτοσυγκράτηση ως προς τη δυνατότητα του Ανωτάτου Δικαστηρίου να χαράξει μια γραμμή που να διακρίνει μια οργανωμένη σε εθνικό επίπεδο βίαιη εκστρατεία κατά πολιτών εξ αιτίας των συνταγματικά προστατευομένων πεποιθήσεών τους, πράγμα που θα έπρεπε να αποτελεί ζήτημα εθνικής μέριμνας υπό οποιαδήποτε θεώρηση του ομοσπονδιακού συστήματος, από το πεδίο εφαρμογής του υπολοίπου αστικού ή ποινικού δικαίου των πολιτειών. Δυσκολεύεται, βεβαίως, να φαντασθεί κανείς να έχουν συγκροτηθεί συνωμοτικές οργανώσεις όπως η *Operation Rescue* εναντίον οποιωνδήποτε άλλων εριζομένων και ουσιωδώς θρησκευτικών πεποιθήσεων. Αν όμως κάτι τέτοιο είχε συμβεί – αν, για παράδειγμα, μια παρόμοια εθνική οργάνωση κατέφευγε στη βία, προκειμένου να επιτύχει τη διακοπή της υποστηρίξεως της ζωής ασθενών που βρίσκονται σε μόνιμη κατάσταση φυτού – τότε ενδεχομένως να τύγχανε εφαρμογής ο *Ku Klux Klan law* κατά την προτεινόμενη ερμηνεία του, χωρίς και πάλι η εφαρμογή του να σημαίνει ότι το ομοσπονδιακό δίκαιο υφαρπάζει ένα ευρύ πεδίο του δικαίου

που ανήκει κατά την παράδοση στις πολιτείες. Η διακυβέρνηση του Bush συντάχθηκε με την *Operation Rescue*, παροτρύνοντας το Δικαστήριο να λάβει την απόφαση που εξέδωσε. Εν τούτοις, τόσο ο Αντιπρόσωπος Charles E. Schumer όσο και ο Γερουσιαστής Edward Kennedy έχουν δηλώσει ότι θα υποστηρίξουν μια νέα νομοθεσία που θα εξουσιοδοτεί τους ομοσπονδιακούς αξιωματούχους να λαμβάνουν μέτρα κατά τέτοιων εκδηλώσεων βίας³¹.

Συγκεκριλώνοντας, πρέπει να επισημάνουμε ότι μια από τις σπουδαιότερες αποφάσεις που θα επιδράσουν στο ζήτημα των αμβλώσεων στην Αμερική κατά τα επόμενα έτη θα είναι μάλλον εμπορική παρά νομική. Μια γαλλική εταιρεία —η *Roussel Uclaf*— έχει παρασκευάσει ένα εκτριωτικό χάπι με την ονομασία *RU-486*, το οποίο, παρά το γεγονός ότι η χρήση του προϋποθέτει ιατρική διαδικασία σε κατάλληλα εξοπλισμένο χώρο, είναι φθηνότερη, και περισσότερο εμπιστευτική από ό,τι μια χειρουργική αμβλωση σε ένα νοσοκομείο ή κλινική. Το χάπι έχει κυκλοφορήσει στη Γαλλία, τη Μεγάλη Βρετανία και τη Σουηδία και έχει ήδη χορηγηθεί σε πάνω από 100.000 γυναίκες. Η *Roussel Uclaf*, η οποία ανήκει σε μια γερμανική εταιρεία, τη *Hoechst A.G.*, δεν έχει επιχειρήσει να διαθέσει το φάρμακο σε άλλες χώρες, περιλαμβανομένης της Γερμανίας, διότι φοβάται τις οργίλες οργανώσεις κατά των αμβλώσεων, γι' αυτό μέχρι στιγμής δεν έχει προχωρήσει σε αίτηση προς τον αρμόδιο οργανισμό τροφίμων και φαρμάκων για να επιτραπεί η διάθεσή του στις Ηνωμένες Πολιτείες. (Παρ' ότι οι Αμερικανοί έχουν συνήθως τη δυνατότητα να εισάγουν μικρές ποσότητες φαρμάκων, αγορασμένων στο εξωτερικό, χωρίς ωστόσο τη δυνατότητα πωλήσεώς τους εντός των Ηνωμένων Πολιτειών, το Υπουργείο Δικαιοσύνης κατά τη διακυβέρνηση του Bush αρνήθηκε το 1992 να επιτρέψει σε μία γυναίκα να εισαγάγει το *RU-486*³². Την επαύριον της ορκωμοσίας του, ο Πρόεδρος Clinton διέταξε να αναθεωρηθεί και η εν λόγω απόφαση³³). Ο Clinton ανακοίνωσε ότι θα καλέσει τη *Roussel* να υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση αδείας, η οποία θα μπορούσε να χορηγηθεί τάχιστα, καθώς το εν λόγω φάρμακο έχει υποβληθεί σε ενδελεχέστατο έλεγχο στην Ευρώπη, ενώ ο αρμόδιος επίτροπος τροφίμων και φαρμάκων, ο Dr David A. Kessler, άφησε να εννοηθεί ότι διάκειται ευμενώς σε μία τέτοια αίτηση³⁴. Εν τούτοις, η εταιρεία δεν έχει ακόμη αποφασίσει αν θα προχωρήσει στην πώληση του φαρμάκου στις Ηνωμένες Πολιτείες,

διακινδυνεύοντας διαδηλώσεις και τον εμπορικό πόλεμο κατά άλλων προϊόντων του ομίλου της. Η δυνατότητα μιας γυναίκας να υποβληθεί σε μια ασφαλή και ολιγοδάπανη αμβλωση εξαρτάται πρωτίστως από τις ενέργειες της κυβέρνησεως και του Ανωτάτου Δικαστηρίου.